

Nr ewid. 67/2014/P/14080/LKI

Informacja o wynikach kontroli

Oczyszczanie ścieków wytwarzanych w uzdrowiskach w wyniku udzielania zabiegów

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej

WIZJA

Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa

Informacja o wynikach kontroli oczyszczania ścieków wytwarzanych w uzdrowiskach w wyniku udzielania zabiegów

Dyrektor Delegatury Najwyższej Izby Kontroli
w Kielcach:

Grzegorz Walendzik

Akceptuję:

Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Jacek Uczkiewicz

Zatwierdzam:

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Krzysztof Kwiatkowski

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
02-056 Warszawa
T/F +48 22 444 50 00

www.nik.gov.pl

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	3
WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW I POJĘĆ	4
Wprowadzenie	6
1. ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE.....	7
1.1. Temat kontroli.....	7
1.2. Uzasadnienie podjęcia kontroli	7
1.3. Cel i zakres kontroli	7
2. PODSUMOWANIE WYNIKÓW KONTROLI	8
2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności	8
2.2. Synteza wyników kontroli	8
2.3. Uwagi końcowe i wnioski	11
3. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI.....	13
3.1. Tworzenie warunków dla organizacji gospodarki ściekowej w gminach uzdrowiskowych.....	13
3.2. Przestrzeganie przez przedsiębiorstwa wod-kan. i gminę Solec-Zdrój warunków określonych w pozwoleniach wodnoprawnych	15
3.3. Zorganizowanie gospodarki ściekowej w gminach.....	17
3.4. Przestrzeganie warunków zawartych w umowach z dostawcami ścieków	19
3.5. Polityka ściekowa w taryfach za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków.	21
3.6. Nadzór i kontrola dotyczące zadań powierzonych przedsiębiorstwom wod-kan.	22
3.7. Pozostałe zagadnienia związane z przedmiotem kontroli	23
4. INFORMACJE DODATKOWE.....	25
4.1. Przygotowanie kontroli.....	25
4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli	25
4.3. Finansowe i inne rezultaty kontroli	26
5. ZAŁĄCZNIKI.....	27
5.1. Mapa polskich uzdrowisk	27
5.2. Analiza stanu prawnego.....	28
5.3. Wykaz najważniejszych aktów normatywnych dotyczących kontrolowanej działalności	35
5.4. Wykaz skontrolowanych jednostek, osób kierujących tymi jednostkami, a także ocen ogólnych kontrolowanej działalności zawartych w wystąpieniach pokontrolnych NIK.....	36
5.5. Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli	37
5.6. Ekspertyza sporządzona przez pracowników Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach.....	38

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW I POJĘĆ

- **gmina uzdrowiskowa** – gmina, której obszarowi lub jego części został nadany status uzdrowiska (art. 2 pkt 2 *ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym*)
- **lecznictwo uzdrowiskowe** – zorganizowana działalność polegająca na udzielaniu świadczeń opieki zdrowotnej z zakresu leczenia uzdrowiskowego albo rehabilitacji uzdrowiskowej, prowadzoną w uzdrowisku przez zakłady lecznictwa uzdrowiskowego albo poza uzdrowiskiem w szpitalach i sanatoriach znajdujących się w urządzonych podziemnych wyrobiskach górniczych, przy wykorzystaniu warunków naturalnych, takich jak: właściwości naturalnych surowców leczniczych, właściwości lecznicze klimatu, w tym talassoterapia i subterraneoterapia, oraz właściwości lecznicze mikroklimatu, a także towarzyszące zabiegi z zakresu fizjoterapii (art. 2 pkt 1 *ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym*)
- **obszar ochrony uzdrowiskowej** – obszar spełniający warunki, o których mowa w art. 34 ust. 1 pkt 1, 2, 4 i 5 *ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym*, któremu został nadany status obszaru ochrony uzdrowiskowej (art. 2 pkt 4 *ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym*)
- **przedsiębiorstwo wod-kan.** – przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne w rozumieniu art. 2 pkt 4 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę*
- **regulamin odprowadzania ścieków** – regulamin odprowadzania ścieków, o którym mowa w art. 19 ust. 1 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę*
- **rozporządzenie w sprawie obowiązków dostawców ścieków** – rozporządzenie Ministra Budownictwa z 14 lipca 2006 r. w sprawie sposobu realizacji obowiązków dostawców ścieków przemysłowych oraz warunków wprowadzania ścieków do urządzeń kanalizacyjnych¹
- **rozporządzenie w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi** – rozporządzenie Ministra Środowiska z 24 lipca 2006 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego²
- **studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy** – studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, o którym mowa w art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym³
- **ścieki pokąpielowe** – ścieki przemysłowe, wytwarzane w uzdrowiskach w wyniku udzielania zabiegów
- **ustawa o lecznictwie uzdrowiskowym** – ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych⁴
- **ustawa o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę** – ustawa z 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków⁵

¹ Dz. U. Nr 136, poz. 964 ze zm.

² Dz. U. Nr 137, poz. 984 ze zm.

³ Dz. U. z 2012 r., poz. 647 ze zm.

⁴ Dz. U. z 2012 r., poz. 651 ze zm.

- **uzdrowisko** – obszar, na terenie którego prowadzone jest lecznictwo uzdrowiskowe, wydzielony w celu wykorzystania i ochrony znajdujących się na jego obszarze naturalnych surowców leczniczych, spełniający warunki, o których mowa w art. 34 ust. 1 *ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym*, któremu został nadany status uzdrowiska

⁵ Dz. U. z 2006 r. Nr 123, poz. 858 ze zm.

Wprowadzenie

Zmiany demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństwa, rosnące zapotrzebowanie na szybki wypoczynek i regenerację sił oraz wzrost ogólnej świadomości zdrowotnej społeczeństwa sprawiają, że w ostatnich latach dynamicznie rośnie zainteresowanie usługami oferowanymi w uzdrowiskach. W Polsce funkcjonuje 45 uzdrowisk statutowych⁶, które biorąc pod uwagę występujące naturalne surowce lecznicze można podzielić na: zdrojowiska – uzdrowiska posiadające wody lecznicze, uzdrowiska borowinowe – oparte na leczeniu borowiną oraz uzdrowiska mieszane – posiadające wody lecznicze i borowinę. Rozmieszczenie polskich uzdrowisk przedstawiono w załączniku nr 5.1. do niniejszej informacji.

W 2012 r. z usług oferowanych przez zakłady uzdrowiskowe skorzystało 671,3 tys. kuracjuszy lecznictwa stacjonarnego⁷. Szczególną popularnością wśród kuracjuszy cieszą się zabiegi z wykorzystaniem wód leczniczych zawierających związki siarki i chloru, tzw. kąpiele siarczkowe stosowane do leczenia m.in.: zwyrodnień stawów i kręgosłupa, chorób skóry, zaburzeń krążenia, cukrzycy oraz oferowane przez uzdrowiska zlokalizowane w Sudetach kąpiele radonowe zalecane dla osób ze schorzeniami reumatycznymi, narządu ruchu oraz układu oddechowego.

Potencjał polskich uzdrowisk może jednak nie zostać w pełni wykorzystany z uwagi na występujące w wielu gminach uzdrowiskowych ograniczenia możliwości odprowadzania i oczyszczania ścieków powstających w wyniku udzielania zabiegów z wykorzystaniem wód leczniczych określanych mianem ścieków pokąpielowych. Ścieki pokąpielowe należy kwalifikować do ścieków przemysłowych (art. 2 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę*).

W gminach uzdrowiskowych w różny sposób rozwiązano gospodarkę ściekową związaną z oczyszczaniem ścieków tego rodzaju. Ścieki pokąpielowe są kierowane bądź do odrębnych oczyszczalni przystosowanych do odbioru ww. ścieków, bądź wymieszane w zakładach uzdrowiskowych z innymi ściekami (bytowymi) trafiają do oczyszczalni ścieków komunalnych, w większości nieprzystosowanych do ich oczyszczania. W urzędach gmin uzdrowiskowych nie jest do końca znana i monitorowana skala tego problemu.

Przedstawiając poniższe wyniki kontroli Najwyższa Izba Kontroli oczekuje, że będą one stanowić istotny głos w dyskusji związanej z problematyką ścieków pokąpielowych, która w konsekwencji doprowadzi do uregulowania tej kwestii w sposób sprzyjający rozwojowi miejscowości uzdrowiskowych, pozostający w zgodzie z ochroną środowiska naturalnego.

⁶ Dane Ministerstwa Zdrowia, stan na koniec września 2012 r.

⁷ Dane na podstawie Rocznika Statystycznego Województw 2013.

1. ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE

1.1. Temat kontroli

Kontrola *Oczyszczanie ścieków wytwarzanych w uzdrowiskach w wyniku udzielania zabiegów* (nr P/14/080) została podjęta z inicjatywy Najwyższej Izby Kontroli.

1.2. Uzasadnienie podjęcia kontroli

W gminach uzdrowiskowych z roku na rok rośnie liczba udzielanych zabiegów, w tym z wykorzystaniem wód leczniczych zawierających liczne związki chloru i siarki (np. kąpiele siarczkowe). Ścieki powstałe w wyniku udzielania takich zabiegów, nie są kierowane do odrębnych oczyszczalni lub podczyszczane. Są natomiast mieszane przez zakłady uzdrowiskowe z innymi ściekami (bytowymi) i odprowadzane do oczyszczalni komunalnych. W urzędach gmin nie jest znana i monitorowana skala tego zjawiska. Jednocześnie w gminach uzdrowiskowych, poza ściekami z zakładów uzdrowiskowych, zwykle nie występują ścieki wytworzone w wyniku działalności przemysłowej (ze względu na wyłączenie strefy uzdrowiskowej z działalności produkcyjnej). Dlatego też w takich gminach zasadniczym rodzajem ścieków przemysłowych są ścieki pokąpielowe.

1.3. Cel i zakres kontroli

Celem kontroli była ocena wywiązywania się przez gminy i przedsiębiorstwa wod-kan. z zadań w zakresie dbałości o właściwą jakość odprowadzanych ścieków pokąpielowych. Ocena dotyczyła tworzenia przez te podmioty warunków dla uzyskiwania właściwej jakości ścieków, w tym ścieków pokąpielowych, wprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych oraz odprowadzanych po oczyszczeniu do wód lub do ziemi, podejmowanych działań w celu zapewnienia właściwej jakości ścieków odprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych i do środowiska oraz sprawowania przez gminy nadzoru nad przedsiębiorstwami wod-kan. w celu zapewnienia przez te przedsiębiorstwa odbioru właściwej jakości ścieków pokąpielowych.

Kontrolą prowadzoną w II kwartale 2014 r. objęto pięć gmin uzdrowiskowych oraz cztery przedsiębiorstwa wod-kan. z terenu województw: dolnośląskiego, kujawsko-pomorskiego, małopolskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego (objęta kontrolą gmina Solec-Zdrój z terenu województwa świętokrzyskiego, samodzielnie realizowała zadania w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę lub zbiorowego odprowadzania ścieków). Wybrano gminy uzdrowiskowe, na terenie których udzielane były zabiegi lecznicze z wykorzystaniem wód leczniczych siarczkowych i solankowych oraz przedsiębiorstwa wod-kan., realizujące zadania w zakresie odprowadzania i oczyszczania tych ścieków w tej gminie. W niniejszej Informacji wykorzystane zostały wyniki kontroli doraźnych, przeprowadzonych w Urzędzie Miasta i Gminy Busko-Zdrój i w Miejskim Przedsiębiorstwie Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Busku-Zdroju (S/13/002) *Oczyszczanie ścieków wytwarzanych w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego położonych na terenie gminy Busko-Zdrój w wyniku udzielania zabiegów*. Wykaz skontrolowanych jednostek organizacyjnych, osób kierujących tymi jednostkami, a także ocen kontrolowanej działalności zawartych w wystąpieniach pokontrolnych NIK, stanowi załącznik nr 5.4. do niniejszej Informacji.

Kontrolę przeprowadzono na podstawie art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁸, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 2 ustawy o NIK, tj. pod względem legalności, gospodarności i rzetelności.

Kontrolą objęto okres od 1 stycznia 2011 r. do 30 marca 2014 r.

⁸ Dz. U. z 2012 r., poz. 82 ze zm.

2. PODSUMOWANIE WYNIKÓW KONTROLI

2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie⁹ przestrzeganie przez objęte kontrolą gminy uzdrowiskowe i przedsiębiorstwa wod-kan. wymogów dotyczących ochrony środowiska naturalnego ze względu na brak należytej dbałości o jakość odprowadzanych ścieków pokąpielowych. Ocenę tę uzasadniają stwierdzone nieprawidłowości, polegające na: braku właściwej diagnozy jakości ścieków wprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych i odprowadzanych po oczyszczeniu do środowiska naturalnego oraz podejmowaniu niewystarczających działań w celu zapewnienia właściwej jakości odprowadzanych ścieków do urządzeń kanalizacyjnych i do środowiska. Przeprowadzone kontrole wykazały również brak właściwego nadzoru gmin uzdrowiskowych nad przedsiębiorstwami wod-kan. w zakresie zapewnienia przez te przedsiębiorstwa odpowiedniej jakości ścieków pokąpielowych.

Tylko w dwóch spośród sześciu skontrolowanych gmin uzdrowiskowych prowadzono gospodarkę ściekami pokąpielowymi przy wykorzystaniu odrębnych sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni przystosowanych do oczyszczania tego rodzaju ścieków. W jednej gminie wydano zakaz wprowadzania ścieków pokąpielowych do miejskiej sieci kanalizacyjnej bez stworzenia technicznych możliwości odprowadzania tych ścieków. W pozostałych trzech gminach uzdrowiskowych, przedsiębiorstwa wod-kan. błędnie kwalifikowały mieszaninę ścieków bytowych i pokąpielowych do ścieków bytowych lub komunalnych (zamiast do przemysłowych). We wnioskach o wydanie pozwolenia wodnoprawnego na wprowadzanie ścieków do środowiska naturalnego kierowanych do starostów, przedsiębiorstwa wod-kan. nie wykazywały rodzaju i wartości zanieczyszczeń chemicznych zawartych w ściekach odprowadzanych przez podmioty udzielające zabiegów, właściwych dla ścieków przemysłowych. W związku z tym, kontrolując zgodność parametrów odprowadzanych ścieków do środowiska naturalnego z parametrami określonymi w pozwoleniu wodnoprawnym, przedsiębiorstwa wod-kan. nie uwzględniały występowania tych zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych do środowiska.

W wyniku błędnej kwalifikacji mieszaniny ścieków bytowych i pokąpielowych (do bytowych lub komunalnych), przedsiębiorstwa wod-kan. nie kontrolowały wprowadzania do urządzeń kanalizacyjnych ścieków przemysłowych, w tym pod względem składu chemicznego oraz występowania w nich substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska naturalnego. Umowy zawarte z dostawcami ścieków nie uwzględniały konieczności uzyskania pozwolenia wodnoprawnego przez zakłady uzdrowiskowe oraz nie zabezpieczały interesów gmin uzdrowiskowych.

Ekspertyza naukowa opracowana na potrzeby niniejszej kontroli przez pracowników Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach (stanowiąca załącznik nr 5.6. do informacji), potwierdziła, że ścieki pokąpielowe należy traktować jako ścieki przemysłowe. Według tej ekspertyzy w sytuacji kwalifikowania ścieków pokąpielowych jako komunalnych wielkość ścieków przemysłowych podawana w danych statystycznych ulega zmniejszeniu na rzecz ścieków komunalnych, a tym samym dochodzi do zaburzenia ogólnego bilansu tych rodzajów ścieków.

Na skutek błędnego kwalifikowania ścieków pokąpielowych i zastosowania do tych ścieków stawek opłat właściwych dla ścieków komunalnych, gminy uzdrowiskowe zrezygnowały z możliwości uzyskania wyższych dochodów. Stawki opłat za jeden m³ ścieków pokąpielowych wprowadzone w dwóch kontrolowanych gminach, które uznały tego rodzaju ścieki za przemysłowe, były wyższe od stawek opłat za jeden m³ ścieków komunalnych od 5% do nawet 135%. Oznacza to, że wyższy koszt oczyszczania ścieków pokąpielowych ponosili ich faktyczni wytwórcy, a nie wszyscy mieszkańcy gminy.

Do powstania stwierdzonych w toku kontroli nieprawidłowości przyczynił się niewłaściwie sprawowany przez gminy uzdrowiskowe nadzór nad działalnością przedsiębiorstw wod-kan.

2.2. Synteza wyników kontroli

1. We wszystkich sześciu gminach uzdrowiskowych objętych kontrolą¹⁰ udzielano zabiegów leczniczych z wykorzystaniem wód leczniczych zawierających liczne związki chemiczne, głównie chloru i siarki, mogące negatywnie wpływać na środowisko naturalne. Tylko w gminach Ciechocinek i Solec-Zdrój

⁹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna.

¹⁰ Busko-Zdrój, Ciechocinek, Jelenia Góra, Krynica-Zdrój, Solina i Solec-Zdrój.

zbudowano **odrębne sieci kanalizacyjne doprowadzające ścieki pokąpielowe do oczyszczalni**, w których podczyszczano je do parametrów **pozwalających na ich wprowadzenie do środowiska naturalnego**. W gminie Busko-Zdrój sporządzono w latach 2010-2013 trzy analizy dotyczące wpływu ścieków pokąpielowych na urządzenia kanalizacyjne oraz na środowisko. W gminach Krynica-Zdrój, Solina, Jelenia Góra i Busko-Zdrój (do 31 października 2013 r.) ścieki pokąpielowe wprowadzane były urządzeniami kanalizacyjnymi do oczyszczalni komunalnych, gdzie mieszane były z innymi ściekami komunalnymi. W gminach tych nie planowano jakichkolwiek rozwiązań (budowy, rozbudowy, modernizacji itp.) mających na celu zorganizowanie gospodarki ściekowej uwzględniającej oczyszczanie ścieków pokąpielowych. Z wydanej przez pracowników naukowych Politechniki Świętokrzyskiej ekspertyzy wynika, że ścieki pokąpielowe, jako ścieki przemysłowe, powinny być oczyszczane oddzielnie przy pomocy odpowiednio dobranych metod oraz że oczyszczanie ścieków pokąpielowych wspólnie ze ściekami komunalnymi jest niewskazane. Gminny Zakład Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Polańczyku prowadził działalność w zakresie odprowadzania ścieków bez posiadania zezwolenia wymaganego art. 16 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę*. (str. 13, 14, 23)

2. We wszystkich sześciu skontrolowanych gminach uzdrowskich sporządzono operaty uzdrowskie w celu określenia możliwości prowadzenia lecznictwa uzdrowskiego na tym obszarze i przekazano ministrowi właściwemu ds. zdrowia. Jedynie w operatach uzdrowskich dla gmin Ciechocinek, Busko-Zdrój i Solec-Zdrój uwzględniono problematykę występujących na terenie gmin ścieków pokąpielowych oraz sposobu ich odprowadzania i oczyszczania, przy czym sporządzony w gminie Busko-Zdrój operat zawierał nierzetelne informacje dotyczące rozdzielania w gminie ścieków pokąpielowych od komunalnych. (str. 13)
3. W pięciu spośród sześciu skontrolowanych gmin¹¹ wywiązano się z obowiązku określonego w art. 21 ust. 1 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę* sporządzenia wieloletniego planu rozwoju i modernizacji urządzeń wodociagowych i urządzeń kanalizacyjnych będących w jej posiadaniu. Plany te zostały sporządzone i uchwalone przez rady gmin, stosownie do art. 21 ust. 3 i ust. 5 ww. ustawy. Były one zgodne z kierunkami rozwoju tych gmin określonymi w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, z ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz ustaleniami zezwolenia wydanego temu przedsiębiorstwu na prowadzenie zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków. Z obowiązku określonego w art. 21 ust. 1 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę* nie wywiązało się tylko przedsiębiorstwo wod-kan. realizujące zadania w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę oraz zbiorowego odprowadzania ścieków na terenie gminy Solina. **Spośród sporządzonych wieloletnich planów rozwoju i modernizacji urządzeń wodociagowych i urządzeń kanalizacyjnych będących w posiadaniu poszczególnych przedsiębiorstw wod-kan., jedynie w planach dla gmin Ciechocinek i Solec-Zdrój przewidziano rozwiązania dla odprowadzania i oczyszczania ścieków pokąpielowych.** Obowiązujące w okresie objętym kontrolą w gminie Ciechocinek wieloletnie plany rozwoju i modernizacji urządzeń wodociagowych nie zawierały wymaganego art. 21 ust. 2 pkt 1 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę* zakresu usług wodociagowo-kanalizacyjnych, natomiast plan na lata 2012-2014 nie zawierał również, wbrew art. 21 ust. 2 pkt 5 tej ustawy, wskazań dotyczących sposobu finansowania inwestycji. (str. 15)
4. **Spośród sześciu gmin objętych kontrolą tylko w gminie Busko-Zdrój w 2009 r. przyjęto regulamin odprowadzania ścieków, wprowadzający zakaz przyłączania do miejskiej sieci kanalizacyjnej instalacji zakładów uzdrowskich odprowadzających ścieki pokąpielowe.** Projekt regulaminu został przygotowany i przedłożony burmistrzowi przez Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Busku-Zdroju, bez analiz uzasadniających negatywny wpływ tych ścieków na funkcjonowanie gminnej oczyszczalni ścieków. Przedsiębiorstwo wod-kan. na podstawie umów zawartych na odprowadzanie ścieków bytowych tolerowało wprowadzanie w latach 2009-2013 do urządzeń kanalizacyjnych ścieków pokąpielowych zawierających stężenia związków chloru i siarczanów o wartościach wyższych niż określone w *rozporządzeniu w sprawie sposobu realizacji obowiązków dostawców ścieków*. Wypowiedzenie zawartych umów nastąpiło z dniem 31 października 2013 r. (str. 18, 19)

¹¹ Busko-Zdrój, Ciechocinek, Jelenia Góra, Krynica-Zdrój i Solec-Zdrój.

5. **Przedsiębiorstwa wod-kan. realizujące zadania w zakresie gospodarki ściekowej w czterech spośród sześciu objętych kontrolą gmin¹², niezgodnie z art. 2 pkt 10 i 11 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę, traktowały ścieki pokąpielowe jako bytowe lub komunalne.** Podmioty te, ubiegając się o pozwolenie wodnoprawne nie wskazywały, że będą odprowadzać ścieki przemysłowe pochodzące ze świadczenia usług leczniczych z wykorzystaniem wód leczniczych zawierających związki chemiczne, których wprowadzanie do środowiska wymaga kontroli. W związku z tym właściwi starostowie, którzy wydali pozwolenia wodnoprawne na wprowadzanie do środowiska ścieków komunalnych, będących mieszaniną ścieków bytowych i pokąpielowych, nie określali w nich wymagań właściwych dla ścieków przemysłowych. W konsekwencji przedsiębiorstwa wod-kan. realizujące zadania w zakresie odprowadzania ścieków z terenu gmin Solina, Jelenia Góra i Krynica Zdrój, nie obejmowały kontrolą ścieków wprowadzanych do środowiska pod kątem spełnienia przez nie wymagań, w zakresie substancji szkodliwych dla środowiska naturalnego, określonych dla ścieków przemysłowych w *rozporządzeniu w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi*. Ekspertyza naukowa wydana przez pracowników Politechniki Świętokrzyskiej potwierdziła negatywny wpływ wprowadzania takich ścieków do środowiska naturalnego. (str. 17)
- W dwóch jednostkach (Miejskim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku i w gminie Solec-Zdrój) ujawniono nieprawidłowości dotyczące wykonywania niektórych obowiązków określonych w pozwoleniach wodnoprawnych. (str.16)
6. **W czterech spośród pięciu skontrolowanych przedsiębiorstw wod-kan.¹³ oraz w gminie Solec-Zdrój nieprawidłowo zawarto umowy z dostawcami ścieków.** W umowach nie określono składu chemicznego wprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych ścieków. Uniemożliwiało to przeprowadzenie prawidłowej kontroli, o której mowa w art. 9 ust. 3 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę*, składu chemicznego ścieków oraz przestrzegania przez dostawców ścieków przemysłowych wymagań odnośnie ich rodzaju, określonych w *rozporządzeniu w sprawie obowiązków dostawców ścieków*. W trzech przedsiębiorstwach wod-kan.¹⁴ nie weryfikowano jaki wpływ na urządzenia kanalizacyjne oraz oczyszczalnię ścieków ma wprowadzanie ścieków pokąpielowych, nawet jeśli nie przekraczały one dopuszczalnych wskaźników stężeń zanieczyszczeń określonych w przepisach prawa. W gminie Solec-Zdrój, pomimo zobowiązania wynikającego z umów, do ponoszenia przez dostawców ścieków pokąpielowych podwyższonych opłat w przypadku odprowadzania ścieków pokąpielowych, przekraczających stężenia i ładunki zanieczyszczeń przewidziane w umowie, nie określono wysokości podwyższonych opłat. Spowodowało to niemożność dochodzenia i egzekwowania podwyższonych opłat, z tytułu przekroczenia stężeń zanieczyszczeń stwierdzonych w trakcie kontroli jakości ścieków. Przedsiębiorstwa wod-kan. objęte kontrolą, za wyjątkiem Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku, oraz gmina Solec-Zdrój nie wprowadziły wymogu uzyskania przez dostawców ścieków, przed podpisaniem umowy, pozwolenia wodnoprawnego w sytuacji wprowadzania do urządzeń kanalizacyjnych ścieków przemysłowych zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego¹⁵. (str. 19-21)
7. **W czterech gminach, skontrolowane przedsiębiorstw wod-kan.¹⁶ nie wyodrębniły w taryfach za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków, określanych zgodnie z art. 20 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę*, stawek za odprowadzanie ścieków pokąpielowych.** Stawki opłat za odprowadzanie jednego m³ ścieków komunalnych (mających zastosowanie do odprowadzanych ścieków pokąpielowych w gminach Busko-Zdrój, Krynica-Zdrój, Jelenia Góra i Solina), w badanym okresie wahały się w przedziale od 3,72 zł netto (gmina Krynica-Zdrój w 2011 r.) do 6,05 zł netto (miasto Jelenia Góra w 2014 r.). Jednocześnie w gminach Solec-Zdrój i Ciechocinek (które różnicowały stawki opłat za od-

¹² Solina, Jelenia Góra i Krynica Zdrój oraz Busko-Zdrój (do 16 lipca 2013 r.).

¹³ Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Busku-Zdroju, Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju, Gminny Zakład Komunalny Sp. z o.o. w Polańczyku, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze.

¹⁴ W Zakładzie Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju, Gminnym Zakładzie Komunalnym Sp. z o.o. w Polańczyku, Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze.

¹⁵ Określonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 10 listopada 2005 r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, których wprowadzanie w ściekach przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego (Dz. U. Nr 233, poz. 1988 ze zm.).

¹⁶ Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Busku-Zdroju, Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju, Gminny Zakład Komunalny Sp. z o.o. w Polańczyku, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze.

prowadzenie ścieków bytowych/komunalnych i pokąpielowych) ustalono stawki opłat za ścieki pokąpielowe na poziomie, odpowiednio, od 2,62 zł netto za m³ ścieków w 2011 r. do 17,61 zł netto za m³ ścieków w 2014 r. i od 10,08 zł netto za m³ ścieków w 2012 r. do 10,92 zł netto za m³ ścieków w 2011 r. **Stawki opłat za odprowadzanie jednego m³ ścieków pokąpielowych w ww. gminach były wyższe od stawek za jeden m³ ścieków komunalnych od 5% do nawet 135%. Oznacza to, że wyższy koszt oczyszczania ścieków pokąpielowych ponosili ich faktyczni wytwórcy, a nie wszyscy mieszkańcy gminy.** (str. 21-22)

8. **Brak właściwego nadzoru i kontroli nad działalnością przedsiębiorstw wod-kan. stanowił jedną z przyczyn powstania nieprawidłowości stwierdzonych w kontrolowanej działalności.** Zadania gmin uzdrowiskowych w zakresie nadzoru nad działalnością przedsiębiorstw wod-kan. faktycznie ograniczone zostały do analizy taryf za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków oraz nadsyłanych przez przedsiębiorstwa wod-kan. sprawozdań z działalności. Organy wykonawcze czterech gmin nie wywiązały się z obowiązku, określonego w art. 18e ust. 1 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę, kontroli działalności gospodarczej przedsiębiorstwa wod-kan. w zakresie zgodności wykonywanej działalności z udzielonym zezwoleniem. Kontrolę taką przeprowadził jedynie burmistrz Krynicy-Zdroju. (str. 22)

2.3. Uwagi końcowe i wnioski

Brak dbałości o stan środowiska naturalnego może prowadzić do obniżenia walorów gmin uzdrowiskowych oraz stanowić barierę w ich rozwoju. Jednym z zagrożeń dla gmin uzdrowiskowych jest wadliwie prowadzona gospodarka ściekowa, która może spowodować nie tylko konieczność ponoszenia znacznych nakładów finansowych na remont urządzeń kanalizacyjnych, ale również doprowadzić do degradacji środowiska naturalnego. **Dlatego też w gminach uzdrowiskowych, na terenie których udzielane są zabiegi z wykorzystaniem wód leczniczych, tak ważne jest prawidłowe, ze względu na ich skład chemiczny, ilość, dobowe przepływy, postępowanie ze ściekami pokąpielowymi oraz wybór optymalnego sposobu ich oczyszczania.**

Jedną z zasadniczych przyczyn stwierdzonych nieprawidłowości w zakresie prowadzonej gospodarki ściekami w gminach, było nieprawidłowe kwalifikowanie odprowadzanych z zakładów uzdrowiskowych zmieszanych ścieków bytowych i pokąpielowych do bytowych lub komunalnych, zamiast do przemysłowych. Skutkowało to nierzetelnym przygotowaniem operatów wodnoprawnych, wydawaniem przez starostów niewłaściwych pozwoleń wodnoprawnych, brakiem pozwoleń wodnoprawnych po stronie zakładów uzdrowiskowych na odprowadzanie ścieków przemysłowych, zawieraniem nieprawidłowych umów pomiędzy zakładem uzdrowiskowym a przedsiębiorstwem wod-kan. oraz ograniczoną kontrolą jakości ścieków przyjmowanych do urządzeń kanalizacyjnych, jak i odprowadzanych do środowiska naturalnego.

Zdaniem NIK, w celu poprawy gospodarowania ściekami pokąpielowymi w gminach uzdrowiskowych lub posiadających status obszaru ochrony uzdrowiskowej, na terenie których udzielane są zabiegi z wykorzystaniem wód leczniczych, **niezbędne jest, aby Minister Zdrowia uzależnił wydanie decyzji potwierdzającej możliwość prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego na obszarze, dla którego gmina sporządziła operat uzdrowiskowy, od wykazania w tym operacie właściwie prowadzonej gospodarki ściekami pokąpielowymi.**

Niezależnie od realizacji wniosków zawartych w wystąpieniach pokontrolnych, NIK wskazuje na potrzebę podjęcia odpowiednich działań przez:

- 1) przedsiębiorstwa wod-kan. w celu:
 - prawidłowego kwalifikowania ścieków pokąpielowych bądź ścieków będących mieszaniną bytowych i pokąpielowych do ścieków przemysłowych;
 - rzetelnego przygotowywania operatów wodnoprawnych uwzględniających przyjmowanie do sieci kanalizacyjnej ścieków pokąpielowych;
 - uzależnienia podpisania umów z dostawcami ścieków pokąpielowych od posiadania przez nich pozwolenia wodnoprawnego w sytuacji występowania w ściekach przemysłowych wprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego;
 - sprawowania właściwej kontroli jakości ścieków odprowadzanych przez zakłady uzdrowiskowe.

- 2) organy wykonawcze gmin uzdrowiskowych, w celu **zwiększenia nadzoru nad wykonywaniem zadań przez przedsiębiorstwa wod-kan. dotyczących odprowadzania ścieków pokąpielowych**, w tym spowodowanie właściwego definiowania przez przedsiębiorstwa wod-kan. ścieków pokąpielowych oraz ich mieszaniny z bytowymi jako ścieków przemysłowych i przestrzegania w związku z tym wymagań dla tych ścieków, określonych w przepisach prawa.
- 3) starostów powiatów, na terenie których występują gminy uzdrowiskowe, w zakresie rzetelnego rozpatrywania wniosków przedsiębiorstw wod-kan. o wydanie pozwoleń wodnoprawnych na wprowadzanie ścieków do środowiska naturalnego, przy uwzględnieniu wytwarzania na terenie poszczególnych gmin ścieków pokąpielowych.

Analiza stwierdzonych nieprawidłowości wskazuje ponadto na potrzebę zmian w obowiązującym prawie. W związku z tym Najwyższa Izba Kontroli wnioskuje o:

1. Opracowanie przez Ministra Infrastruktury i Rozwoju oraz przedstawienie Radzie Ministrów projektu nowelizacji ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków, mającej na celu zobowiązanie dostawców ścieków przemysłowych do wykazania, przed podpisaniem z przedsiębiorstwem wod-kan. umowy na odprowadzanie ścieków, rodzaju substancji w nich zawartych i uzyskania pozwolenia wodnoprawnego w sytuacji występowania w ściekach przemysłowych substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego.
2. Opracowanie przez Ministra Środowiska i przedstawienie Radzie Ministrów projektu nowelizacji ustawy Prawo wodne, mającej na celu zobowiązanie podmiotów występujących z wnioskiem o wydanie pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie ścieków komunalnych do wód lub do ziemi, stanowiących mieszaninę ścieków bytowych i przemysłowych, do określenia we wniosku rodzaju i stężenia substancji występujących w odprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych ściekach przemysłowych.

3. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Status uzdrowiska zostaje nadany przez Radę Ministrów danemu obszarowi w drodze rozporządzenia. Przed uzyskaniem ww. statusu gmina ubiegająca się o jego nadanie powinna uzyskać od ministra właściwego ds. zdrowia potwierdzenie spełnienia warunków koniecznych, w oparciu o przedłożony operat uzdrowiskowy. W operacie tym należy m.in. wskazać informacje o ujęciach wody, sieci wodno-kanalizacyjnej, oczyszczalniach ścieków, gospodarce odpadami oraz o mogących wystąpić zagrożeniach ekologicznych. Jednym z warunków niezbędnych do uzyskania statusu uzdrowiska jest spełnienie określonych w przepisach o ochronie środowiska wymagań w stosunku do środowiska oraz posiadanie infrastruktury technicznej w zakresie gospodarki wodno-ściekowej.

Zadaniem własnym gmin uzdrowiskowych jest realizacja zadań związanych z zachowaniem funkcji leczniczych uzdrowiska, w szczególności w zakresie: ochrony warunków naturalnych uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej, tworzenia warunków do funkcjonowania zakładów i urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego oraz rozwoju infrastruktury komunalnej w celu zaspokajania potrzeb osób przebywających w gminie w celu leczenia uzdrowiskowego oraz tworzenia i ulepszania infrastruktury komunalnej i technicznej przeznaczonej dla uzdrowisk lub obszarów ochrony uzdrowiskowej.

3.1. Tworzenie warunków dla organizacji gospodarki ściekowej w gminach uzdrowiskowych

We wszystkich kontrolowanych gminach uzdrowiskowych sporządzono operaty uzdrowiskowe, które przekazano ministrowi właściwemu ds. zdrowia. W operatach uzdrowiskowych dla gminy Ciechocinek, Busko-Zdrój i Solec-Zdrój uwzględniono problematykę ścieków pokąpielowych oraz sposób ich odprowadzania i oczyszczania.

W operacie uzdrowiskowym gminy Solec-Zdrój zawarto opis istniejącego stanu w zakresie oczyszczania ścieków. Główną rolę w systemie oczyszczania ścieków na terenie gminy, w tym pokąpielowych przypisano oczyszczalni ścieków dla Solca-Zdroju zlokalizowanej w miejscowości Wełnin, w której dopływające ścieki pokąpielowe tłoczono do stawu retencyjnego ścieków pokąpielowych, a następnie po napowietrzeniu i wymieszaniu do stawu sedymentacyjnego ścieków komunalnych. Mieszanina oczyszczonych ścieków komunalnych i pokąpielowych trafiała do odbiornika (rzeki Rzoski).

Z operatu uzdrowiskowego gminy Ciechocinek wynika, iż będąc miejscowością o statusie uzdrowiska Ciechocinek posiada dobrze rozwiniętą infrastrukturę techniczną w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, energetyki, transportu, a także prowadzi właściwą gospodarkę odpadami. Funkcjonujący obecnie system kanalizacji w mieście Ciechocinek należy do systemów typu mieszanego, tj. m.in.: kanalizacja sanitarna, grawitacyjna i tłoczna z systemem pompowni i kanalizacja solankowa (5,9 km), która odprowadza solankę z 14 obiektów sanatoryjnych niezależną siecią kanalizacyjną na teren oczyszczalni, gdzie wybudowano reaktor do jej oczyszczania. Ścieki oczyszczone odprowadzane są z oczyszczalni rurociągiem tłocznym bezpośrednio do rzeki Wisły.

Sporządzony na zlecenie gminy Busko-Zdrój operat uzdrowiskowy zawierał nierzetelne informacje o rozdzieleniu w gminie ścieków pokąpielowych od komunalnych (podczas gdy faktycznie taki rozdział nie został dokonany), a odpowiedzialni pracownicy urzędu gminy nie zweryfikowali prawidłowości sporządzenia operatu uzdrowiskowego.

W operacie uzdrowiskowym, odebrany protokołem zdawczo-odbiorczym przez sekretarza miasta i gminy Busko-Zdrój w dniu 25 września 2008 r., stwierdzono, że na terenie Gminy powstają trzy rodzaje ścieków – sanitarne, pokąpielowe i deszczowe. Stwierdzono także, że od 1991 r., kiedy została wybudowana oczyszczalnia ścieków pokąpielowych dokonany został pełny rozdział ścieków z uzdrowiska od ścieków komunalnych pochodzących z miasta, a jednocześnie, że solanki pozabiegowe po wstępnym podczyszczeniu wpływają do kanalizacji miejskiej. W operacie, jako ewentualne zagrożenia ekologiczne wskazano jedynie solanki pozabiegowe, które po wstępnym podczyszczeniu wpływają do kanalizacji miejskiej. Solanki te nie budzą żadnych zastrzeżeń co do jakości i mogą być bez obaw odprowadzane do kanalizacji. Podwyższona zawartość chlorków nie wywołuje negatywnego wpływu na efekty pracy oczyszczalni.

W operatach uzdrowiskowych gmin Jelenia Góra, Krynica-Zdrój i Solina nie uwzględniono problematyki ścieków pokąpielowych.

Według operatu uzdrowiskowego gminy Krynica-Zdrój ścieki dopływające do oczyszczalni były typowymi ściekami bytowo-gospodarczymi powstającymi w gospodarstwach domowych i obiektach użyteczności publicznej, a tylko dwa podmioty dostarczały ścieki przemysłowe¹⁷.

Jedynie Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Busku-Zdroju zleciło analizy wpływu ścieków pokąpielowych wprowadzanych do miejskiej sieci kanalizacji sanitarnej przez zakłady lecznictwa uzdrowiskowego, na pracę miejskiej oczyszczalni ścieków. W latach 2010-2013 sporządzono trzy takie analizy, w których wskazano na niemożność odprowadzania ścieków pokąpielowych istniejącymi urządzeniami kanalizacji komunalnej.

W opinii „Możliwość przyjmowania ścieków pokąpielowych z terenu miasta Buska Zdroju przez oczyszczalnię ścieków komunalnych w Siesławicach” z 2013 r. stwierdzono m.in.: (...) średniodobowe dopływy do oczyszczalni ścieków komunalnych w Siesławicach są wyższe od projektowanych, co wynika z dużej ilości wód infiltracyjnych, przypadkowych i roztopowych oraz doprowadzenia do oczyszczalni ścieków komunalnych, wód pokąpielowych. (...) Przy wysokich dopływach do oczyszczalni może dochodzić do zjawiska wypłukania osadu czynnego na skutek przeciążenia hydraulicznego osadników wtórnych, przedostania się osadu do odbiornika (skażenie biologiczne i fizykochemiczne), co w konsekwencji prowadzi do konieczności ponownego rozruchu części biologicznej oczyszczalni. Z powyższej opinii wynika również konieczność podjęcia działań zmierzających do zmniejszenia obciążenia hydraulicznego oczyszczalni, co można osiągnąć poprzez kontynuowanie zmniejszania ilości wód infiltracyjnych, przypadkowych i roztopowych poprzez uszczelnianie kolejnych odcinków sieci kanalizacyjnej oraz nieprzyjmowanie wód pokąpielowych do oczyszczalni ścieków komunalnych. W opinii wskazano też, że ścieki pokąpielowe charakteryzują się wysokimi stężeniami chlorków i siarczanów przez co oddziałują korozyjnie na beton. Ścieki o tak wysokich stężeniach chlorków i siarczanów powodują korozję studzienek żelbetonowych i kanałów betonowych miejskiej sieci kanalizacyjnej. (...)

Jednocześnie Prezes Zarządu Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Busku-Zdroju wyjaśnił, że nie posiada materialnych dowodów potwierdzających dokonanie przez MPGK oceny stopnia uszkodzenia studzienek betonowych lub betonowych odcinków sieci kanalizacyjnej w wyniku oddziaływania ścieków pokąpielowych.

W „Analizie i ocenie dynamiki dopływu ścieków do oczyszczalni w Siesławicach gmina Busko-Zdrój – w okresie perspektywicznym” z 2012 r. stwierdzono: na podstawie analizy z dnia 3.02.2006 r., woda z ujęcia „Las Winiarski” posiada 5 425 mg/dm³ chlorków (...), co w efekcie, po użyciu, nie pozwala na odprowadzenie jej do istniejącej oczyszczalni ścieków bytowych.

W „Analizie wpływu wód pokąpielowych na działanie oczyszczalni ścieków w Siesławicach” z 2010 r. również stwierdzono negatywny wpływ dużej zawartości chlorków doprowadzanych ze ściekami na oczyszczalnię komunalną pracującą metodą zintegrowanego usuwania związków biogenych w systemie osadu czynnego niskoobciążonego. Wpływ ten przejawia się zwłaszcza znacznym wzrostem substancji mineralnych w osadzie czynnym (...), obniżeniem efektywności usuwania związków organicznych wyrażonych w BZT₅ lub CHZT oraz fosforu (...). Ten niekorzystny wpływ zasolenia ścieków chlorkami może być jednak w opinii autora znacząco obniżony przez wprowadzenie długiej (około dwa miesiące) adaptacji osadu czynnego do konkretnego zasolenia. Warunkiem w tym przypadku jest powolny wzrost stopnia zasolenia ścieków. (...)

W pozostałych objętych kontrolą urzędach gmin uzdrowiskowych i przedsiębiorstwach wod-kan. nie opracowywano analiz dotyczących wpływu ścieków pokąpielowych wprowadzanych do gminnej sieci kanalizacji sanitarnej przez zakłady lecznictwa uzdrowiskowego, na pracę gminnych oczyszczalni ścieków.

Miejski Zakład Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Busku-Zdroju, Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku, Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze, realizujące zadania w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę oraz zbiorowego odprowadzania ścieków w gminach uzdrowiskowych Busko-Zdrój, Krynica-Zdrój,

¹⁷ Ubojnia była w Mochnaczu Wyżnej oraz „Coca-Cola” HBC Polska Sp. z o.o. rozlewnia w Tyliczu, dostarczające (wg danych za okres od stycznia do listopada 2006 r.) odpowiednio ok. 9 tys. m³ i 69 tys. m³ ścieków podczyszczonych, o parametrach określonych w pozwoleniach wodno-prawnych.

Jelenia Góra oraz gmina Solec-Zdrój, która sama realizowała te zadania, sporządziły, zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę, wieloletnie plany rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych będących w jego posiadaniu. Plany te, stosownie do art. 21 ust. 3 i ust. 5 ww. ustawy, zostały uchwalone przez właściwe rady gminy i były zgodne z kierunkami rozwoju gmin określonymi w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, z ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz ustaleniami zezwolenia wydanego temu przedsiębiorstwu na prowadzenie zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków.

Gminny Zakład Komunalny Sp. z o.o. w Polańczyku nie wywiązał się z obowiązku sporządzenia wieloletniego planu, błędnie powołując się na art. 21 ust. 7 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę, stanowiący, że obowiązek opracowania planu nie dotyczy przedsiębiorstw wodociągowo-kanalizacyjnych, które nie planują budowy urządzeń wodociągowych lub urządzeń kanalizacyjnych. Z wyjaśnień Prezesa tej Spółki wynika, że nie opracowano ww. planu ponieważ cały majątek należy do gminy, i że w związku z tym wszelkie inwestycje i modernizacje planuje i wykonuje właściciel.

Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku w okresie objętym kontrolą sporządziło nierzetelne wieloletnie plany rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych. Plany na lata 2009-2011 i 2012-2014 nie zawierały wymaganego art. 21 ust. 2 pkt 1 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę zakresu usług wodociągowo-kanalizacyjnych, natomiast plan na lata 2012-2014 nie zawierał również wymaganych art. 21 ust. 2 pkt 5 tej ustawy wskazań w zakresie sposobu finansowania inwestycji.

3.2. Przestrzeganie przez przedsiębiorstwa wod-kan. i gminę Solec-Zdrój¹⁸ warunków określonych w pozwoleniach wodnoprawnych

Gospodarka ściekowa gmin objętych kontrolą prowadzona była w oparciu o wydane przez właściwych starostów pozwolenia wodnoprawne na odprowadzanie ścieków. Jedynie Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku oraz gmina Solec-Zdrój we wnioskach o uzyskanie ww. pozwoleń wskazywały, że będą odprowadzać do środowiska ścieki powstałe w wyniku udzielania zabiegów.

W załączonej dokumentacji do złożonego 7 czerwca 2013 r. przez Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku wniosku o wydanie pozwolenia wodnoprawnego wskazano m.in., że ścieki oczyszczone, odprowadzane do rzeki Wisły z miejskiej oczyszczalni mechaniczno-biologiczno-chemicznej stanowią mieszaninę ścieków komunalnych i solankowych. Ścieki solankowe, powstające w zakładach leczniczych, doprowadzane były do oczyszczalni osobnym ciągiem kanalizacyjnym, a następnie oczyszczane w procesie chemicznym (flokulacji), poprzez dozowanie soli i żelaza i sedymentację wytrąconych osadów w osadniku. Wskazano także, że chlorki zawarte w ściekach solankowych pochodzących z kopaliny, solanki wydobywanej ze źródeł solankowych, nie ulegają redukcji w procesie mechaniczno-biologicznego oczyszczania ścieków. Stąd wynikła konieczność odprowadzenia ścieków solankowych oddzielną siecią kanalizacyjną w celu ich podczyszczenia, a następnie połączenia ich z pozostałymi ściekami komunalnymi. Oczyszczanie w ciągu ścieków solankowych polegało na uśrednianiu dopływu solanki w zbiorniku wyrównawczym i jej proporcjonalnym dozowaniu w zależności od przepływu ścieków komunalnych do flokulatora celem dawkowania soli i żelaza i skoagulowania zawartych w niej związków. Ponadto stwierdzono, że stężenie zanieczyszczeń w ściekach oczyszczonych odprowadzanych do odbiornika jest poniżej wartości dopuszczalnych. Tożsame informacje były zawarte we wniosku o wydanie pozwolenia wodnoprawnego złożonym przez Burmistrza 10 lipca 2003 r. Pozwolenia wodnoprawne wydane zostały zgodnie z wnioskami przedsiębiorstwa wod-kan.

W dokumentacji przekazanej wraz z wnioskiem o wydanie pozwolenia wodnoprawnego dla gminy Solec-Zdrój z dnia 5 marca 2009 r. założono wprowadzanie ścieków komunalnych i ścieków pokąpielowych do wód powierzchniowych oraz wykonanie wylotów ścieków komunalnych i ścieków pokąpielowych do rzeki Rzoska. Wskazano również, że najwyższe wskaźniki zanieczyszczeń będą wynosić dla ścieków komunalnych: BZT₅¹⁹ – 25 mg O₂/l, ChT_{ZCr}²⁰ – 125 mg O₂/l, zawiesina ogólna – 35 mg/l, na-

¹⁸ Gmina Solec-Zdrój samodzielnie realizowała zadania w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę lub zbiorowego odprowadzania ścieków.

¹⁹ Pięciodobowe biochemiczne zapotrzebowanie tlenu oznaczane dodatkiem inhibitora nityfikacji.

tomiaś dla ścieków pokąpielowych: chlorki – 1000 mg/l, siarczany – 500 mg/l, siarczki – 0,2 mg S/l, odczyn – 6,5-9,0 pH. Skład chemiczny ścieków oczyszczonych odprowadzanych do rzeki Rzoska określone w pozwoleniu wodnoprawnym z 9 kwietnia 2009 r. były zgodne z wnioskami wójta gminy w tym zakresie. W poprzednim pozwoleniu wodnoprawnym z 2 stycznia 2007 r. (również zgodnie z wnioskiem Wójta Gminy) ustalono, że ścieki kierowane do środowiska nie mogą przekroczyć zanieczyszczeń w zakresie: BZT₅ – 40 mg O₂/l, ChTZ_{Cr} – 150 mg O₂/l, zawiesina ogólna – 50 mg/l, chlorki – 500 mg/l i siarczany – 300 mg/l.

Starosta aleksandrowski i starosta buski udzielający pozwoleń wodnoprawnych odpowiednio dla Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku oraz gminy Solec-Zdrój wskazali w nich obowiązek kontroli składu ścieków wprowadzanych do odbiorników wodnych, tj.:

- wykonywania analizy ścieków odpływających z oczyszczalni w regularnych odstępach czasu w ciągu roku, stale w tym samym miejscu w zakresie wskaźników zanieczyszczeń objętych pozwoleniem (wykonywany monitoring winien obejmować 12 próbek) oraz wykonywania badań wody z rzeki Wisły z wyznaczonych miejsc w okresie wiosenno-letnim i jesienno-zimowym w zakresie wskaźników zanieczyszczeń obowiązujących oczyszczalnię w pozwoleniu oraz dodatkowo na zawartość chlorków (starosta aleksandrowski);
- wymóg analizowania jakości ścieków oczyszczonych w zakresie chlorków i siarczanów minimum raz na dwa miesiące – pozwolenie wodnoprawne z 2 stycznia 2007 r. oraz wykonania analizy jakości ścieków pokąpielowych z częstotliwością nie mniejszą niż raz na dwa miesiące w zakresie: chlorków, siarczanów, siarczków, odczynu, temperatury, BZT₅, ChTZ_{Cr} i zawiesiny ogólnej – pozwolenie wodnoprawne z 9 kwietnia 2009 r. (starosta buski).

Pozostałe objęte kontrolą przedsiębiorstwa wod-kan. wnioskowały do właściwych starostów o wydanie pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie ścieków komunalnych, przy czym nie wskazywały, iż ścieki te będą mieszaniną ścieków bytowych i przemysłowych (pokąpielowych). W pozwoleniach wodnoprawnych wydanych dla tych przedsiębiorstw określono następujące parametry: BZT₅, ChTZ_{Cr}, zawiesina ogólna, azot ogólny i fosfor ogólny. Przedsiębiorstwa te dokonywały kontroli składu chemicznego ścieków wprowadzanych do środowiska, na zasadach ustalonych w tych pozwoleniach wodnoprawnych i w oparciu jedynie o parametry w nich określone.

Starosta nowosądecki zobowiązał Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju m.in. do poboru próbek oraz pomiaru ilości i jakości oczyszczonych ścieków komunalnych wprowadzanych do wód powierzchniowych w regularnych odstępach czasu i stale w tym samym miejscu - minimum 12 próbek w danym roku obowiązywania pozwolenia wodnoprawnego i do przekazywania staroście nowosądeckiemu sprawozdania z prowadzonych pomiarów ilości i jakości ścieków komunalnych. Według comiesięcznych sprawozdań zakładu przekazywanych do Starostwa i do Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (Oddział w Nowym Sączu) o wynikach badań ścieków przez autoryzowane laboratorium w Jaśle w latach 2011-2013 i w I kwartale 2014 r., przestrzegano warunków pozwoleń wodnoprawnych w zakresie dopuszczalnej zawartości zanieczyszczeń w oczyszczonych ściekach komunalnych z oczyszczalni w Powroźniku. (akta kontroli str. 107-108)

Wszystkie skontrolowane przedsiębiorstwa wod-kan. i gmina Solec-Zdrój odprowadzały do środowiska ścieki o parametrach określonych w pozwoleniach wodnoprawnych, przy czym w gminie Solec-Zdrój nie wykonywano kontroli ścieków zgodnie z warunkami określonymi w pozwoleniach wodnoprawnych, natomiast Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku wykonało badania próbek wody rzeki Wisły przez nieakredytowane laboratorium (prawidłowo natomiast dokonano badania ścieków na wejściu i wyjściu z oczyszczalni).

W Urzędzie Gminy Solec-Zdrój nierzetelnie dokonywano analiz jakości ścieków oczyszczonych w stosunku do warunków określonych w pozwoleniach wodnoprawnych z 2 stycznia 2007 r. i z 9 kwietnia 2009 r. Zgodnie z pozwoleniami Urząd był zobowiązany do wykonywania analiz jakości ścieków w zakresie chlorków i siarczanów z częstotliwością nie mniejszą niż raz na dwa miesiące, a od 4 grudnia 2013 r. również siarczków z ww. częstotliwością. Analiza jakości ścieków w zakresie chlorków i siarczanów w 2011 r. została przeprowadzona czterokrotnie, natomiast w okresie od 16 sierpnia do 4 grudnia 2012 r. oraz od 9 października do końca 2013 r. nie przeprowadzono żadnej analizy dotyczą-

²⁰ Chemiczne zapotrzebowanie tlenu oznaczane metodą dwuchromianową.

cej tych związków. W pierwszym kwartale 2014 r. Urząd nie przeprowadził analiz jakości oczyszczonych ścieków pokąpielowych w zakresie siarczków.

Wykonane w Miejskim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku dwa razy do roku w latach 2010-2014 (I kwartał) analizy fizyczno-chemiczne próbek wody pobranych z rzeki Wisły (łącznie dziewięć badań) w zakresie wskazanym w pozwoleniach wodnoprawnych zostały wykonane przez laboratorium oczyszczalni, które nie posiadało akredytacji, co było niezgodne z wymogiem art. 147a ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska²¹. Stwierdzono również, że wyniki badań próbek wody pobranych z Wisły, wykonywanych przez laboratorium oczyszczalni, nie były przedkładane staroście aleksandrowskiemu, mimo obowiązku zawartego w ww. pozwoleniu.

3.3. Zorganizowanie gospodarki ściekowej w gminach

We wszystkich gminach uzdrowiskowych objętych kontrolą udzielano zabiegów z wykorzystaniem wód leczniczych.

Na terenie gminy Jelenia Góra eksploatowano wody ze złoża Cieplice. Są to wody termalne, słabozmineralizowane, o stałym składzie jakościowym i niewielkiej zmienności ilościowej. Pod względem stężenia składników mineralnych nie odpowiadają one normom przyjętym dla wód mineralnych, tzn. 1g składników na 1 dm³ wody. Znaczenie lecznicze zawdzięczają jednak swojej temperaturze oraz obecności jonu fluorkowego i kwasu metakrzemowego. Farmakodynamicznymi czynnikami zatem są: temperatura, jon fluorkowy (F-) i kwas metakrzemowy (H₂SiO₃). Temperatura tych wód waha się w granicach od 23° C do 86,7° C. Jon fluorkowy występuje w przedziale od 2 mg/dm³ do 13,1 mg/dm³ wody. Ilość kwasu metakrzemowego waha się od 101 mg/dm³ do 131 mg/dm³. Miasto Jelenia Góra, w związku ze zmianą odwiertu i zmianami własnościowymi podmiotów świadczących usługi uzdrowiskowe jest na etapie dokonywania zmian w obowiązującym operacie uzdrowiskowym. Woda ta, zgodnie z ww. świadectwem, jest wodą mineralną swoistą 0,007 %, siarczanową, wodorowęglanową, sodową, fluorkową, krzemową, hipertermalną²².

Na terenie gminy Ciechocinek wykorzystywano do zabiegów leczniczych 0,32%-5,34% wodę chlorkowo-sodową (solankę), jodkową i termalną.

Na terenie gminy Solina wykorzystywano do zabiegów leczniczych 0,2% wodę wodorowęglanowo-sodową²³ oraz 0,86% chlorkowo-wodorowęglanowo-sodowo-jodkową.²⁴

Głównymi i charakterystycznymi składnikami leczniczej wody siarkowej z okolic Solca-Zdroju były siarkowodór, siarczki i wodorosiarczki soli alkalicznych oraz chlorki. Stężenie związków siarki dwuwartościowej na poziomie około 103 mg H₂S w jednym litrze wody (złoże: Solec-Zdrój) oraz 910 mg H₂S (złoże Malina) i wysoka mineralizacja czyniły ją najsilniejszą tego typu wodą leczniczą zarówno w Polsce jak i na świecie.²⁵

Cztery skontrolowane przedsiębiorstwa wod-kan. realizujące zadania w zakresie gospodarki ściekowej w gminach Solina, Jelenia Góra i Krynica Zdrój oraz w gminie Busko-Zdrój (do 16 lipca 2013 r.) uznawały ścieki pokąpielowe za bytowe lub komunalne, a nie za przemysłowe. Przykładowo, Wójt Gminy Solina, podczas prowadzonej kontroli, stwierdził:

Ścieki pokąpielowe w czystej postaci nie występują. Ścieki odprowadzane przez ośrodki sanatoryjne to ścieki komunalne, które powstają ze zmieszania ścieków przemysłowych (pokąpielowych) i bytowych

²¹ Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 ze zm.

²² Zawartość siarczanów kształtowała się w granicach od 154 mg/dm³ w 2012 roku do 160 mg/dm³ w 2013 roku. Z badania wody termalnej przeprowadzonego w 2013 roku wynikało, że zawartość innych składników takich jak chlorki, sód, potas, bar i chrom wynosiła się odpowiednio: 40 mg/dm³, 153 mg/dm³, 6,47 mg/dm³, 0,0073 mg/dm³, 0,012 mg/dm³.

²³ Woda zawiera aniony wodorowęglanów 1.372,91 mg/dm³ i oraz kationy sodu 564 mg/dm³.

²⁴ Eksploatowana od stycznia 2014 r. woda jest stosowana do kuracji kąpielowych. Zgodnie z analizą fizykochemiczną z dnia 12.03.2013 r. wody te zawierały: aniony chlorków – 3.800 mg/dm³, aniony jodków – 25 mg/dm³, aniony wodorowęglanów – 1.952 mg/dm³, kationy sodu 2.910 mg/dm³.

²⁵ Wody te zawierały chlorki (Cl) – 21.600,00 mg/dm³ (złoże Welnin) oraz 9.244,00 mg/dm³ (złoże: Solec-Zdrój), siarczanów (SO₄) – 2.370,24 mg/dm³ (złoże Welnin) oraz 3.066,70 mg/dm³ (złoże: Solec-Zdrój).

(art. 9 ust. 1 pkt 14 lit d ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne.) Udział ścieków przemysłowych w ściekach komunalnych odprowadzanych przez poszczególne ośrodki jest znikomy i wynosi średnio ok. 1,5%. Natomiast udział ten w ogólnej ilości ścieków wpływających do oczyszczalni ścieków jest śladowy i nie ma żadnego wpływu na jakość i stopień oczyszczenia ścieków na oczyszczalni.

Powyższa kwalifikacja była niezgodna z art. 2 pkt 10 i 11 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę. Ścieki pokąpielowe ściśle odpowiadają określonej w art. 2 pkt 11 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę definicji ścieków przemysłowych, są to bowiem ścieki niebędące ściekami bytowymi, powstałe w bezpośrednim związku z prowadzoną przez uzdrowiska działalnością w zakresie usług przyrodo-leczniczych. Ścieki te po zmieszaniu ich w urządzeniach kanalizacyjnych zakładu uzdrowiskowego ze ściekami bytowymi (w rozumieniu art. 2 pkt 9 ww. ustawy) z tego zakładu, z chwilą wpływu do urządzeń służących do realizacji zadań własnych gminy w zakresie kanalizacji i oczyszczania, stają się ściekami komunalnymi (art. 2 pkt 10 tej ustawy). Dla prawidłowego kwalifikowania ścieków pokąpielowych jako przemysłowych nie ma znaczenia ich ilość.

Na terenie gminy uzdrowiskowej Busko-Zdrój oprócz gminnej oczyszczalni ścieków pokąpielowych funkcjonowała oczyszczalnia ścieków pokąpielowych należąca do samorządu województwa. Nie wszystkie podmioty udzielające zabiegów z wykorzystaniem wód leczniczych posiadały możliwość odprowadzania ścieków pokąpielowych do tej oczyszczalni ze względu na brak właściwej infrastruktury technicznej. Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Busku-Zdroju tolerowało wprowadzanie w latach 2009-2013, na podstawie umów zawartych na odprowadzanie ścieków bytowych, do miejskich urządzeń kanalizacyjnych, ścieków pokąpielowych zawierających stężenia związków chloru i siarczanów o wartościach wyższych niż zostały określone w *rozporządzeniu w sprawie sposobu realizacji obowiązków dostawców ścieków*, pomimo istnienia zakazu wprowadzania takich ścieków, określonego w regulaminie dostarczania wody i odprowadzania ścieków z 2009 r. Projekt regulaminu został przygotowany przez Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o., bez przeprowadzenia analiz uzasadniających negatywny wpływ tych ścieków na funkcjonowanie gminnej oczyszczalni ścieków. Wypowiedzenia zawartych umów na odprowadzanie ścieków komunalnych, na podstawie których dostawcy ścieków wprowadzali je do miejskich urządzeń kanalizacyjnych dokonano dopiero 16 lipca 2013 r.

Ścieki pokąpielowe zmieszane z innymi ściekami, odprowadzane za pośrednictwem urządzeń kanalizacyjnych obsługiwanych przez Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju, Gminny Zakład Komunalny Sp. z o.o. w Polańczyku, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze oraz Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Busku-Zdroju (do 31 października 2013 r.), trafiały do oczyszczalni biologiczno-mechanicznych, które nie oczyszczały tych ścieków ze związków chemicznych określonych w *rozporządzeniu w sprawie dostawców ścieków*. Ścieków komunalnych wprowadzanych z oczyszczalni do środowiska, nie badano pod kątem zawartości związków chemicznych określonych w *rozporządzeniu w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi*. Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku i gmina Solec-Zdrój posiadały urządzenia kanalizacyjne neutralizujące związki chemiczne występujące w ściekach przemysłowych.

Oczyszczalnia eksploatowana przez Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku posiadała dwa ciągi oczyszczania (osobny do ścieków komunalnych i do ścieków solankowych). Zużyta w sanatoriach solanka odprowadzana była samodzielnym układem kanalizacji solankowej do przepompowni głównej, a następnie do stacji podczyszczania solanki zlokalizowanej na terenie oczyszczalni i stanowiącej jej integralną część. Technologia oczyszczania ścieków solankowych została oparta na trzech etapach i nie zakładała całkowitego ich oczyszczenia, a jedynie podczyszczenie z zanieczyszczeń mechanicznych i organicznych, a następnie wymieszanie i w ten sposób rozcieńczenie do dopuszczalnych wartości chlorków i siarczanów. Do systemu kanalizacji solankowej podłączono 15 podmiotów (wszystkie, które zadeklarowały wykonywanie zabiegów leczniczych przy użyciu solanki).

Oczyszczanie ścieków pokąpielowych przez komunalną oczyszczalnię ścieków dla Solca-Zdroju zlokalizowaną w miejscowości Wełnin, do czasu zakończenia jej przebudowy i rozbudowy, polegało głównie na wymieszaniu ich ze ściekami komunalnymi i odprowadzaniu jednym wylotem ścieków oczyszczonych do odbiornika – rzeki Rzoska. W wyniku przebudowy ww. oczyszczalni, zakończonej 16 września 2013 r., w oczyszczalni powstał osobny moduł do oczyszczania ścieków pokąpielowych. Zastosowana w ww. module technologia oczyszczania ścieków zakładała w pierwszym etapie oczyszczania koagula-

cję zanieczyszczeń stałych i koloidalnych z jednoczesnym wytrącaniem siarczków i mechaniczną separację zawieszin. W drugim etapie oczyszczania następowała filtracja ścieków w celu przygotowania ich do procesu odwróconej osmozy, w wyniku której (trzeci etap oczyszczania) usuwane były rozpuszczone chlorki i siarczany. W czwartym etapie dochodziło do zagęszczenia koncentratu soli. Odprowadzanie ścieków oczyszczonych następowało w oparciu o ich buforowanie w zbiorniku ścieków oczyszczonych i odpływ grawitacyjny do odbiornika (występował pobór części ścieków oczyszczonych w celu płukania filtrów). Gospodarka osadowa zakładała odwadnianie osadu poflotacyjnego (stacja filtracji workowej) oraz odbiór i wywóz odwodnionych osadów koncentratu soli z wyparki i osadu poflotacyjnego. Z analizy wyników badań jakości ścieków odprowadzanych do odbiornika wynika, że zastosowana technologia zapewniała oczyszczanie ścieków pokąpielowych.

3.4. Przestrzeganie warunków zawartych w umowach z dostawcami ścieków

Ścieki pokąpielowe na terenie gmin Solina, Jelenia Góra i Krynica Zdrój oraz Busko-Zdrój (do 31 października 2013 r.) wprowadzane były do urządzeń kanalizacyjnych na podstawie umów zawartych na dostarczanie ścieków bytowych lub komunalnych. Konsekwencją tego było nieokreślenie w umowach wymogów dotyczących m.in. składu chemicznego, ilości, dobowych przepływów, właściwych dla ścieków przemysłowych określonych w *rozporządzeniu w sprawie obowiązków dostawców ścieków*. Tym samym Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Busku-Zdroju (do 31 października 2013 r.), Gminny Zakład Komunalny Sp. z o.o. w Polańczyku, Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze nie posiadało informacji o faktycznej ilości oraz składzie chemicznym wprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych ścieków przez podmioty udzielające zabiegów z wykorzystaniem wód leczniczych. Gminny Zakład Komunalny Sp. z o.o. w Polańczyku, Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze nie kontrolowały też, wbrew obowiązkowi wynikającemu z art. 9 ust. 3 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę*, dostawców ścieków pokąpielowych w zakresie wprowadzanych przez nich ścieków przemysłowych. Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Busku-Zdroju dokonało kontroli tylko w niewielkiej liczbie podmiotów (46,2%). Tym samym w przedsiębiorstwach tych nie weryfikowano jaki wpływ na urządzenia kanalizacyjne oraz oczyszczalnię ścieków ma wprowadzanie ścieków pokąpielowych.

Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Busku-Zdroju w okresie objętym kontrolą przeprowadziło kontrole jakości ścieków bytowych tylko w sześciu spośród 13 zakładów lecznictwa uzdrowiskowego odprowadzających ścieki pokąpielowe do oczyszczalni ścieków będących własnością samorządu województwa. Dodatkowym uzasadnieniem przeprowadzenia takiej kontroli było stwierdzenie w dwóch podmiotach przekroczeń stężeń chloru i siarczanów w odprowadzanych do kanalizacji miejskiej ściekach. Jednocześnie pomimo stwierdzania przypadków przekroczenia dopuszczalnego stężenia chlorków i siarczanów w ściekach odprowadzanych do kanalizacji sanitarnej przez te podmioty, Zarząd tego przedsiębiorstwa nie podejmował żadnych działań w celu wyeliminowania takiej sytuacji. Ponadto, pomimo odprowadzania w latach 2009-2013 przez pięć podmiotów ścieków pokąpielowych zawierających stężenia związków chloru i siarczanów o wartościach wyższych niż określone rozporządzeniem w sprawie sposobu realizacji obowiązków dostawców ścieków, wypowiedzenia zawartych umów dokonano dopiero 16 lipca 2013 r., ze skutkiem na 31 października 2013 r.

Przedsiębiorstwa wod-kan. objęte kontrolą, za wyjątkiem Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku, oraz gmina Solec-Zdrój nie wprowadziły wymogu uzyskania przez dostawców ścieków, przed podpisaniem umowy, pozwolenia wodnoprawnego w sytuacji wprowadzania do urządzeń kanalizacyjnych ścieków przemysłowych zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego. Obowiązek posiadania takiego pozwolenia wodnoprawnego wynika z art. 122 ust. 1 pkt 10 i ust. 3a ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne²⁶ i z rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, których wprowadzanie w ściekach przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego (§ 1). Zgodnie z powyższymi przepisami obowiązek uzyskania pozwolenia wodnoprawnego określony ww. rozporządzeniem wynika z samego faktu występowania substancji szczegól-

²⁶ Dz. U. z 2012 r., poz. 145 ze zm.

nie szkodliwych w odprowadzanych ściekach i nie jest uzależniony np. od przekroczenia określonego progu stężenia wprowadzanych substancji. Zgodnie z § 8 pkt 2 rozporządzenia w sprawie sposobu realizacji obowiązków dostawców ścieków, ścieki przemysłowe mogą być wprowadzane do urządzeń kanalizacyjnych, jeżeli spełnione są przez dostawcę ścieków przemysłowych warunki posiadanego pozwolenia wodnoprawnego, gdy takie pozwolenie jest wymagane na podstawie przepisów Prawa wodnego. Odprowadzanie ścieków pokąpielowych, zawierających również substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego do urządzeń kanalizacyjnych stanowiących własność gmin lub przedsiębiorstw wod-kan., nie jest zatem możliwe, jeżeli dostawca tych ścieków nie posiada wymaganego pozwolenia wodnoprawnego. Wynika z tego, że przedsiębiorstwa wod-kan. oraz gminy, realizujące zadania w zakresie odprowadzania ścieków, powinny uwzględnić w umowach na odprowadzanie ścieków pokąpielowych wymóg posiadania przez dostawców tych ścieków pozwolenia wodnoprawnego. Zgodnie z art. 9 ust. 3 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne jest obowiązane do prowadzenia regularnej kontroli ilości i jakości odprowadzanych ścieków bytowych i ścieków przemysłowych oraz kontroli przestrzegania warunków wprowadzania ścieków do urządzeń kanalizacyjnych. Warunkiem wprowadzania ścieków szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego jest niewątpliwie posiadanie wymaganego pozwolenia wodnoprawnego przez dostawcę ścieków przemysłowych.

Urząd Gminy Solec-Zdrój pomimo posiadania wyników analiz chemiczno-fizycznych wód leczniczych wskazujących na występowanie w nich 10 substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wymienionych w załączniku do rozporządzenia w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego np.: bar, cynk, fluorki, których wprowadzanie w ściekach przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego, nie zweryfikował w trakcie prowadzonej kontroli jakości ścieków dostarczanych przez podmioty wytwarzające ścieki pokąpielowe występowania w nich ww. substancji. Ponadto, w umowach zawartych na odprowadzanie ścieków pokąpielowych nie uwzględniono wymogu, iż wprowadzanie do urządzeń kanalizacyjnych ścieków zawierających substancje szczególnie szkodliwe, dopuszczalne jest w przypadku posiadania pozwolenia wodnoprawnego, zgodnie z § 1 rozporządzenia w sprawie substancji szczególnie szkodliwych.

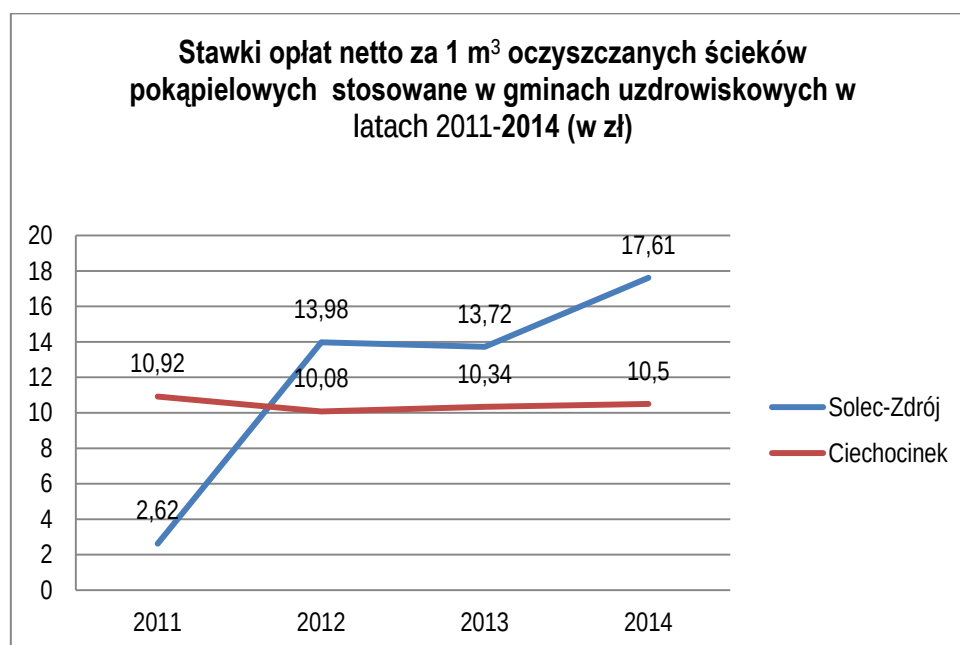
Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku w okresie objętym kontrolą przeprowadziło 24 badania próbek ścieków pod kątem ich składu chemicznego (m.in. na zawartość chlorków), w tym 12 dotyczyło ścieków wprowadzanych do kanalizacji przez podmioty udzielające zabiegów leczniczych przy użyciu solanki. W przypadku sześciu próbek stwierdzono zawyżone wskaźniki zanieczyszczeń m.in. w zakresie chlorków i zawiesiny ogólnej. Zakwestionowane próbki pochodziły od trzech podmiotów, do których spółka wysłała pisma o wskazanie przyczyn tego nieprawidłowego stanu. Próby były pobierane ze studzienek przez pracowników Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku, a analiza zanieczyszczeń była wykonywana w Laboratorium Oczyszczalni. Ponadto spółka kontrolowała wielkości ścieków solankowych odprowadzanych przez podmioty udzielające zabiegów poprzez porównanie ilości ścieków oraz ilości solanki zakupionej przez podmioty udzielające zabiegów leczniczych przy użyciu solanki. W przypadku rozbieżności pomiędzy wielkością pobranej solanki a ilością odprowadzanych ścieków występowało do podmiotu o wskazanie przyczyn tej różnicy. W okresie objętym kontrolą stwierdzono takie przypadki w trzech podmiotach (tych samych, u których wykazano przekroczenie chlorków). W wyniku podjętych działań Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku zidentyfikowano jeden podmiot, który dotychczas nie był podłączony do systemu odbioru ścieków pokąpielowych. Podmiot ten wystąpił o wydanie warunków przyłączenia do systemu kanalizacji solankowej. W przypadku kolejnego wystąpienia stosowną informację do Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska z prośbą o przeprowadzenie kontroli. Z jednym podmiotem, do czasu zakończenia kontroli, nie wyjaśniono rozbieżności (od kwietnia 2014 r. trwała wymiana korespondencji).

W wyniku kontroli w Urzędzie Gminy Solec-Zdrój stwierdzono, że pomimo określonego w umowach zobowiązania do ponoszenia przez dostawców ścieków pokąpielowych podwyższonych opłat w przypadku odprowadzania ścieków pokąpielowych przekraczających stężenia zanieczyszczeń określone w umowie, nie określono wysokości podwyższonych opłat. Spowodowało to niemożność dochodzenia podwyższonych opłat, z tytułu przekroczenia stężeń zanieczyszczeń stwierdzonych w toku kontroli jakości ścieków. Jednocześnie pomimo obowiązku prowadzenia regularnej kontroli ilości i jakości odprowadzanych ścieków przemysłowych oraz kontroli przestrzegania warunków wprowadzania ścieków do urządzeń kanalizacyjnych, wynikającego z art. 9 ust. 3 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę, w okresie od 1 stycznia 2011 r. do 31 marca 2014 r. Urząd przeprowadził

tylko jedno badanie składu jakościowego ścieków pokąpielowych odprowadzanych przez trzy podmioty dostarczające ww. ścieki.

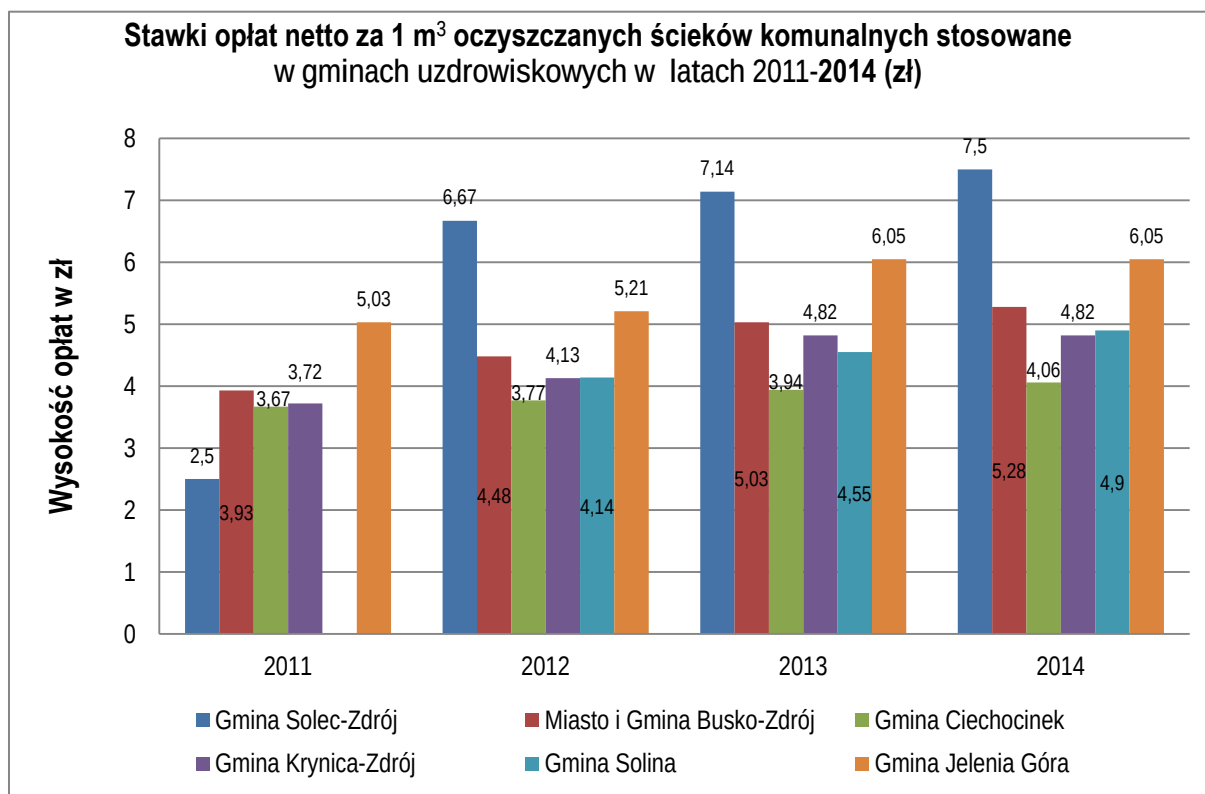
3.5. Polityka ściekowa w taryfach za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków

W okresie objętym kontrolą stawki za odprowadzanie ścieków przemysłowych (w tym również pokąpielowych) zostały ustalone jedynie przez Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku i gminę Solec-Zdrój. W przyjętych na podstawie art. 20 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę* taryfach za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków, stawki za odprowadzanie ścieków pokąpielowych w gminie Solec-Zdrój z roku na rok rosły i kształtowały się na poziomie od 2,62 zł netto za m³ ścieków w 2011 r. do 17,61 zł netto za m³ ścieków w 2014 r. W gminie Ciechocinek w latach 2011-2014 stawki te wahały się w przedziale od 10,08 zł netto za m³ ścieków do 10,92 zł netto za m³ ścieków. Wysokość opłat za odprowadzanie ścieków pokąpielowych prezentuje wykres poniżej:

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji zgromadzonej w toku kontroli.

Określone przez pozostałe przedsiębiorstwa stawki za odprowadzanie ścieków komunalnych/bytowych ponoszone przez dostawców ścieków pokąpielowych były w każdym przypadku niższe od stawek za z tytułu odprowadzania ścieków przemysłowych w gminach Solec-Zdrój i Ciechocinek. Wysokość stawek opłat za odprowadzanie tych ścieków, oraz stawek za odprowadzanie ścieków komunalnych w gminie Solec-Zdrój i Ciechocinek przedstawiono na wykresie poniżej:

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji zgromadzonej w toku kontroli i zawartości stron internetowych BIP właściwych gmin (dla Gminy Solina brak danych za 2011 r.).

Analiza powyższych danych wskazuje, że stawki za odprowadzanie jednego m³ ścieków pokąpielowych w gminach Solec-Zdrój i Ciechocinek były wyższe od stawek za jeden m³ ścieków komunalnych od 5% do nawet 135% w tych gminach²⁷, co oznacza, że wyższy koszt oczyszczania ścieków pokąpielowych ponosili jedynie ich dostawcy, a nie solidarnie wszyscy mieszkańcy gminy. Jednocześnie z danych tych wynika, że gminy, w których określono stawki za odprowadzanie ścieków pokąpielowych uzyskały dodatkowe dochody z tytułu gospodarki ściekami.

3.6. Nadzór i kontrola dotyczące zadań powierzonych przedsiębiorstwom wod-kan.

W poszczególnych gminach zadania w zakresie nadzoru nad działalnością przedsiębiorstw wod-kan. zostały przypisane do właściwych komórek organizacyjnych urzędów gmin. I tak np.:

W Urzędzie Miejskim w Krynicy-Zdroju nadzorowanie zadań związanych m.in. ze zbiorowym odprowadzaniem ścieków, realizowanych przez Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju (funkcjonujący jako jednostka budżetowa), należało do Wydziału Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska.

Zgodnie z regulaminem organizacyjnym Urzędu Miasta Jelenia Góra zadania w zakresie nadzoru nad gospodarką ściekową i przedsiębiorstwem wodno-kanalizacyjnym przypisane zostały Wydziałowi Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska, a konkretnie do zakresu obowiązków osoby zatrudnionej na stanowisku ds. infrastruktury technicznej. Do zadań tego Wydziału należało m.in.: prowadzenie analiz i nadzór nad urządzeniami doprowadzającymi wodę i odprowadzającymi ścieki dzierżawionymi przez PWiK „Wodnik” oraz nadzór nad przestrzeganiem przepisów w zakresie gospodarki wodno-ściekowej oraz oceny oddziaływania na środowisko.

²⁷ Wzrost stawek w 2012 r. za odprowadzenie ścieków w gminie-Solec-Zdrój w stosunku do 2011 r. związany był m.in. z modernizacją oczyszczalni ścieków oraz z likwidacją Zakładu Gospodarki Komunalnej w Solcu-Zdroju.

Organy wykonawcze objętych kontrolą gmin podejmowały niewystarczające działania w zakresie nadzoru i kontroli działalności przedsiębiorstw wod-kan. Działania te ograniczały się do analizy taryf za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków oraz nadsyłanych przez te przedsiębiorstwa sprawozdań z działalności. Jedynie Burmistrz Krynicy-Zdroju przeprowadził w przedsiębiorstwie wod-kan. tylko jedną kontrolę, o której mowa w art. 18e ust. 1 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę, tj. kontrolę działalności gospodarczej przedsiębiorstwa wod-kan. w zakresie zgodności wykonywanej działalności z udzielonym zezwoleniem. W pozostałych gminach kontrole takie nie były prowadzone.

O niewłaściwie sprawowanym przez Wójta Gminy Solina nadzorze nad działalnością Gminnego Zakładu Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Polańczyku może świadczyć prowadzenie działalności przez ten Zakład bez posiadania zezwolenia na odprowadzanie ścieków, wymaganego art. 16 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę.

Brak właściwego nadzoru prowadzonego przez organy gmin uzdrowiskowych nad działalnością przedsiębiorstw wod-kan. oraz kontroli ich działalności stanowił istotną przyczynę stwierdzonych w wyniku kontroli nieprawidłowości.

3.7. Pozostałe zagadnienia związane z przedmiotem kontroli

Kontrola prowadzona w Urzędzie Gminy Solec-Zdrój wykazała, że Gmina w latach 2010-2013 realizowała zadania pn. *Rozbudowa i przebudowa systemu wodno-kanalizacyjnego Gminy Solec-Zdrój* obejmującego swym zakresem sieć przeznaczoną dla ścieków pokąpielowych. Pomimo zastosowania przez wykonawcę innej niż przewidziana w projekcie budowlanym stacji odwróconej osmozy oraz konieczności uzyskania dla takiego działania uprzedniej zgody projektanta, Urząd nie wyegzekwował od wykonawcy takiej zgody. Zdaniem NIK niedołożenie należytej staranności przez Urząd na etapie prowadzenia nadzoru nad budową oczyszczalni ścieków pokąpielowych i dopuszczenie do sytuacji, w której wykonawca zastosował inne urządzenia niż przewidziane w projekcie może skutkować problemami z uzyskaniem odszkodowania od projektanta – firmy Geokart-International Sp. z o.o., z tytułu błędów w dokumentacji projektowej.

Wójt Gminy w dniu 7 czerwca 2013 r. udzielił zamówienia dodatkowego na kwotę 476.686,20 zł brutto w trybie z wolnej ręki, na podstawie art. 67 ust. 1 pkt 5 lit.b ustawy z dnia 29 stycznia 2004 Prawo zamówień publicznych²⁸, polegających na wykonaniu robót dodatkowych w ramach ww. zadania umożliwiających rozruch technologiczny oczyszczalni ścieków pokąpielowych. Roboty dodatkowe obejmowały m.in.: rozbudowę układu filtracji przed stacją odwróconej osmozy, rozbudowę instalacji odwadniania osadu poflotacyjnego, wykonanie rurociągu odprowadzającego wody popłuczne do zbiornika retencyjnego ścieków dowożonych do oczyszczalni ścieków komunalnych, zainstalowanie mieszadła w zbiorniku retencyjnym ścieków pokąpielowych, zainstalowanie instalacji do gaszenia piany w zbiorniku osadu, zainstalowanie pomp i zbiorników pompowych, dokonanie zmian w instalacjach technologicznych oraz instalacji elektrycznej, zainstalowanie urządzeń pomiarowych oraz odpowiednie dostosowanie układu sterującego pracą oczyszczalni. Powyższego zamówienia udzielono z naruszeniem art. 67 ust. 1 pkt 5 lit.b Prawa zamówień publicznych, zgodnie z którym zamawiający może udzielić zamówienia z wolnej ręki w przypadku udzielania dotychczasowemu wykonawcy usług lub robót budowlanych zamówień dodatkowych, nieobjętych zamówieniem podstawowym i nieprzekraczających łącznie 50% wartości realizowanego zamówienia, niezbędnych do jego prawidłowego wykonania, których wykonanie stało się konieczne na skutek sytuacji niemożliwej wcześniej do przewidzenia, jeżeli wykonanie zamówienia podstawowego jest uzależnione od wykonania zamówienia dodatkowego. Podczas ww. robót nie zachodziła przesłanka dotycząca wykonania zamówienia dodatkowego na skutek sytuacji niemożliwej wcześniej do przewidzenia. Konieczność wykonania tych robót spowodowana była – według stanowiska Urzędu – błędnym zaprojektowaniem układu filtracji oraz modułu odwadniania osadu poflotacyjnego na podstawie umowy z dnia 20 października 2006 r. o wykonanie prac projektowych z firmą Geokart-International Sp. z o.o. Dodatkowo przyczyną zaistniałej sytuacji było nieprzeprowadzenie w Urzędzie badań i analiz dotyczących problematyki ścieków pokąpielowych i możliwych rozwiązań technicznych w zakresie oczyszczania ścieków pokąpielowych oraz niezwyfikowanie przedłożonego projektu przez pracowników Urzędu. Zdaniem NIK, przy udzielaniu przedmiotowego zamówienia dodatkowego nie istniała również przesłanka do udzielenia zamówienia temu samemu wykonawcy.

²⁸ Dz. U. z 2013 r., poz. 907 ze zm.

Pomimo poniesienia przez tę Gminę w dniu 17 września 2013 r. wydatku na łączną kwotę 476.686,20 zł brutto związanych z udzieleniem zamówienia dodatkowego w ramach zadania *pn. Rozbudowa i przebudowa systemu wodno-kanalizacyjnego Gminy Solec-Zdrój i Pacanów* umożliwiającego rozruch technologiczny oczyszczalni ścieków pokąpielowych, w Urzędzie do czasu zakończenia kontroli nie podjęto jednoznacznych działań mających na celu uzyskanie zwrotu ww. poniesionych nakładów. Problemy z rozruchem oczyszczalni zostały ujawnione już w grudniu 2012 r. Wójt Gminy pismem z dnia 19 grudnia 2012 r. informował projektanta o poważnych problemach związanych z wykonaniem rozruchu technologicznego oczyszczalni ścieków pokąpielowych. W celu rozwiązania ww. problemów odbyły się w okresie od stycznia do kwietnia 2013 r., cztery spotkania, w których udział wzięli oprócz przedstawicieli Urzędu, przedstawiciele projektanta i wykonawcy. W efekcie tych spotkań projektant przekazała projekt wykonawczy zamienny technologii oczyszczania ścieków pokąpielowych opiewający na kwotę 476.686,20 zł brutto. Pismo z prośbą o ustosunkowanie się do podnoszonych kwestii związanych z poniesieniem przez Gminę wydatków na roboty dodatkowe, zaproponowanie sposobu zaspokojenia roszczeń wójt Gminy skierował do projektanta dopiero w dniu 25 kwietnia 2014 r. (w trakcie kontroli NIK).

4. INFORMACJE DODATKOWE

4.1. Przygotowanie kontroli

Kontrola została poprzedzona kontrolami rozpoznawczymi, przeprowadzonymi w Urzędzie Miasta i Gminy Busko-Zdrój oraz w Miejskim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Busku-Zdroju w zakresie Oczyszczanie ścieków wytwarzanych w zakładach lecznictwa uzdrowiskowego na terenie gminy w wyniku udzielania zabiegów (nr S/13/002).

W ramach przygotowania do kontroli w dniu 18 marca 2014 r. został przeprowadzony panel ekspertów, którego celem było zapoznanie się z opiniami ekspertów oraz przeprowadzenie dyskusji na temat najistotniejszych zagadnień i trudności dotyczących zarządzania przez gminy uzdrowiskowe ściekami pokąpielowymi. Rezultaty panelu zostały wykorzystane przy przygotowaniu programu kontroli oraz przy opracowaniu informacji o wynikach ww. kontroli.

4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli

Postępowanie kontrolne

Kontrolę przeprowadzono w okresie od 25 marca 2014 r. do 24 czerwca 2014 r. W wystąpieniach pokontrolnych oceniono wywiązywanie się przez gminy i przedsiębiorstwa wod-kan. z zadań w zakresie dbałości o właściwą jakość odprowadzanych ścieków pokąpielowych, w tym tworzenie warunków dla ścieków pokąpielowych, wprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych oraz odprowadzanych po oczyszczeniu do wód lub do ziemi, podejmowanie działań w celu zapewnienia właściwej jakości odprowadzanych ścieków do urządzeń kanalizacyjnych i do środowiska oraz sprawowania przez gminy nadzoru nad przedsiębiorstwami wod-kan. w celu zapewnienia przez te przedsiębiorstwa właściwej jakości ścieków pokąpielowych.

Działania podjęte po zakończeniu kontroli

Po kontroli, w dziewięciu wystąpieniach pokontrolnych skierowanych do kierowników kontrolowanych jednostek zawarto oceny kontrolowanej działalności, w tym: dwie oceny pozytywne, cztery pozytywne, mimo stwierdzonych nieprawidłowości i jedną negatywną. W pozostałych jednostkach, ze względu na niemożność dokonania oceny wg skali, została sformułowana ocena ogólna opisowa. Wykaz skontrolowanych jednostek, osób kierujących tymi jednostkami, a także ocen kontrolowanej działalności zawartych w wystąpieniach pokontrolnych NIK, stanowi załącznik nr 5.4. do niniejszej Informacji.

Zastrzeżenia do wystąpienia pokontrolnego NIK zgłosili wójtowie gmin Solina i Solec-Zdrój, prezydent miasta Jelenia Góra oraz zarząd Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze.

Ustalenia kontroli stanowiły podstawę do sformułowania 20 wniosków pokontrolnych, dotyczących przede wszystkim:

- podjęcia działań w celu ustalenia faktycznej liczby dostawców ścieków przemysłowych na terenie gminy, w tym ścieków pokąpielowych oraz doprowadzenia do ustalenia wpływu tych ścieków na środowisko wodne;
- uwzględnienia problematyki oczyszczania ścieków pokąpielowych przy aktualizowaniu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w innych opracowaniach strategicznych dotyczących gospodarki wodnościekowej;
- zweryfikowania umów zawartych z podmiotami prowadzącymi usługi lecznicze w aspekcie określenia w nich warunków wprowadzania do kanalizacji gminnej ścieków przemysłowych, w tym pokąpielowych;
- aktualizację złożonego przez Spółkę wniosku o pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód w zakresie odprowadzania oczyszczonych ścieków komunalnych oraz wód opadowych i roztopowych do wód powierzchniowych o informację dotyczącą odprowadzanych do kanalizacji miejskiej wód pokąpielowych powstałych w procesie świadczenia zabiegów leczniczych;
- podjęcia działań w celu zapewnienia sprawowania nadzoru nad realizacją inwestycji gminnych w sposób gwarantujący realizowanie ich zgodnie z zapisami umowy;
- udzielania zamówień publicznych w trybie z wolnej ręki w sytuacji zaistnienia przesłanek uzasadniających stosowanie tego trybu;

- podjęcia skutecznych działań mających na celu uzyskanie przez gminę Solec-Zdrój zwrotu poniesionych wydatków w kwocie 476.686,20 zł brutto związanych z koniecznością wykonania robót dodatkowych w ramach zadania dotyczącego rozbudowy i przebudowy systemu wodno-kanalizacyjnego gminy Solec-Zdrój i Pacanów;
- podjęcia działań w celu zapewnienia odprowadzania ścieków pokąpielowych zawierających substancje szczególnie szkodliwe przez dostawców posiadających pozwolenie wodnoprawne na wprowadzanie tych ścieków do urządzeń kanalizacyjnych;
- podjęcia działań mających na celu określenie wysokości podwyższonych opłat należnych gminie z tytułu odprowadzania ścieków pokąpielowych przekraczających stężenia zanieczyszczeń określone w umowie;
- prowadzenia regularnej kontroli ilości i jakości odprowadzanych ścieków pokąpielowych;
- prowadzenia analizy jakości ścieków oczyszczonych z częstotliwością określoną w pozwoleniu wodnoprawnym.

Realizacja wniosków pokontrolnych

Dotychczas kierownicy sześciu jednostek kontrolowanych²⁹ poinformowali Najwyższą Izbę Kontroli o zrealizowaniu wniosków pokontrolnych, bądź o podjęciu działań w celu ich realizacji, przy czym Prezydent Miasta Jeleniej Góry i Prezes Zarządu Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze poinformowali o nierealizowaniu części wniosków z wystąpień pokontrolnych.

4.3. Finansowe i inne rezultaty kontroli

Stwierdzone w wyniku kontroli finansowe rezultaty kontroli wyniosły 953,4 tys. zł³⁰. Kwota ta wynikała z udzielenia zamówienia publicznego z naruszeniem przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych oraz niedochodzeniem (do czasu kontroli) należności z tytułu poniesienia dodatkowego wydatku w związku z błędem w projekcie oczyszczalni w gminie Solec-Zdrój, umożliwiającym jej rozruch technologiczny. (str. 23)

W związku z ujawnionymi nieprawidłowościami NIK przygotowuje zawiadomienie o naruszeniu dyscypliny finansów publicznych dotyczące udzielenia zamówienia publicznego z naruszeniem przepisów o zamówieniach publicznych dotyczących przesłanek stosowania trybu udzielenia zamówienia z wolnej ręki (naruszenie dyscypliny finansów publicznych określone w art. 17 ust. 1b pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych³¹).

²⁹ Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku, Urząd Miasta w Krynicy Zdroju, Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju, Gminny Zakład Komunalny Sp. z o.o. w Polańczyku, Urząd Miasta w Jeleniej Górze i Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze.

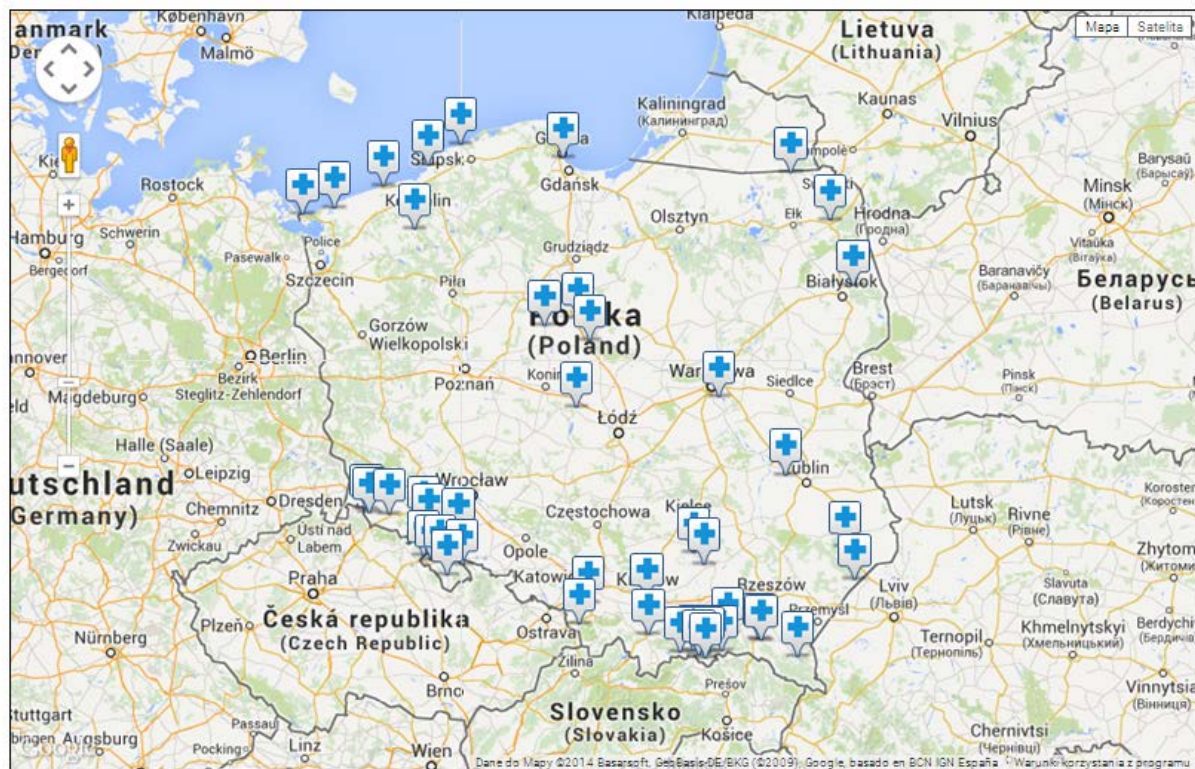
³⁰ W kategorii A3. Kwoty wydatkowane z naruszeniem prawa – 476,7 tys. zł oraz w kategorii A1. Uszczuplenie środków lub aktywów – 476,7 tys. zł.

³¹ Dz. U. 2013 r., poz.168 ze zm.

5. ZAŁĄCZNIKI

5.1. Mapa polskich uzdrowisk

Rozmieszczenie polskich uzdrowisk przedstawiono na poniższej mapie:

Źródło: <http://mineralne.pgi.gov.pl/component/kgm/?oc=2&template=pigiblack&lang=pl> (dostęp: 28 lipca 2014)

5.2. Analiza stanu prawnego

Podstawowe sprawy będące w kompetencji gmin oraz ich zadania zostały zdefiniowane w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym³². Zgodnie z art. 6 ust. 1 ww. ustawy wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów należą do zakresu działania gminy.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 1 i 3 ustawy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, które w szczególności obejmują sprawy ochrony środowiska i przyrody, gospodarki wodnej, wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych.

W art. 2 ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym zdefiniowano niektóre pojęcia dotyczące kontrolowanej problematyki, tj. m.in. pojęcia lecznictwa uzdrowiskowego, uzdrowiska i obszaru ochrony uzdrowiskowej.

Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym, lecznictwo uzdrowiskowe jest prowadzone przy wykorzystaniu urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego, takich jak: pijalnie uzdrowiskowe, tężnie, parki, ścieżki ruchowe, urządzone odcinki wybrzeża morskiego, lecznicze i rehabilitacyjne baseny uzdrowiskowe i urządzone podziemne wyrobiska górnicze.

Z art. 6 ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym wynika, że zakładami lecznictwa uzdrowiskowego są szpitale uzdrowiskowe, sanatoria uzdrowiskowe, szpitale uzdrowiskowe dla dzieci i sanatoria uzdrowiskowe dla dzieci, przychodnie uzdrowiskowe, zakłady przyrodolecznicze oraz szpitale i sanatoria w urządzonych podziemnych wyrobiskach górniczych.

Według art. 34 ust. 1 pkt 1-5 ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym, status uzdrowiska może być nadany obszarowi, który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) posiada złoża naturalnych surowców leczniczych o potwierdzonych właściwościach leczniczych na zasadach określonych w ustawie;
- 2) posiada klimat o właściwościach leczniczych potwierdzonych na zasadach określonych w ustawie;
- 3) na jego obszarze znajdują się zakłady lecznictwa uzdrowiskowego i urządzenia lecznictwa uzdrowiskowego, przygotowane do lecznictwa uzdrowiskowego;
- 4) spełnia określone w przepisach o ochronie środowiska wymagania w stosunku do środowiska;
- 5) posiada infrastrukturę techniczną w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej, w zakresie transportu zbiorowego, a także prowadzi gospodarkę odpadami.

Zgodnie z art. 39 ust. 1 ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym gmina, która zamierza wystąpić o nadanie danemu obszarowi statusu uzdrowiska albo statusu obszaru ochrony uzdrowiskowej, w celu określenia możliwości prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego na tym obszarze, sporządza operat uzdrowiskowy. W art. 39 ust. 4 ww. ustawy wskazano wymogi jakie powinna zawierać część opisowa operatu uzdrowiskowego w tym m.in. informacje o ujęciach wody, sieci wodno-kanalizacyjnej, oczyszczalniach ścieków, gospodarce odpadami oraz o mogących wystąpić zagrożeniach ekologicznych, a także informacje o stanie czystości powietrza oraz natężeniu hałasu, opracowane zgodnie z odrębnymi przepisami.

Na podstawie art. 40 ust. 1 i 2 ww. ustawy gmina przesyła operat uzdrowiskowy ministrowi właściwemu do spraw zdrowia w celu potwierdzenia spełnienia warunków koniecznych do nadania statusu uzdrowiska albo statusu obszaru ochrony uzdrowiskowej przez obszar, dla którego sporządzono operat uzdrowiskowy. Stwierdzenie, w oparciu o przesłany operat uzdrowiskowy, spełnienia warunków, o których mowa w art. 34, następuje w drodze decyzji o potwierdzeniu możliwości prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego na obszarze, dla którego sporządzono operat uzdrowiskowy.

Minister właściwy do spraw zdrowia, po potwierdzeniu, zgodnie z art. 36 ust. 2 ww. ustawy, spełnienia przez obszar warunków niezbędnych do uzyskania statusu uzdrowiska albo statusu obszaru ochrony uzdrowiskowej, występuje do Rady Ministrów z wnioskiem o nadanie danemu obszarowi statusu uzdrowiska albo statusu obszaru ochrony uzdrowiskowej (art. 42 ust. 1 ustawy o lecznictwie uzdrowiskowym).

Stosownie do art. 41 ust. 1 i 3 ww. ustawy rada gminy, po uzyskaniu decyzji, o której mowa w art. 40 ust. 2, uchwała, na podstawie operatu uzdrowiskowego, statut uzdrowiska lub statut obszaru ochrony uzdrowiskowej, w terminie 30 dni od dnia wejścia w życie rozporządzenia Rady Ministrów o nadaniu danemu obszarowi statusu

³² Dz. U. z 2013 r., poz. 594 ze zm.

uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej. Wymogi w zakresie statutu uzdrowiska określono w art. 41 ust. 2 ww. ustawy.

Zgodnie z art. 46 pkt 1-4 ww. ustawy, gmina uzdrowiskowa oraz gmina posiadająca status obszaru ochrony uzdrowiskowej, poza zadaniami przewidzianymi przepisami ustawy o samorządzie gminnym, realizuje zadania własne związane z zachowaniem funkcji leczniczych uzdrowiska, w szczególności w zakresie:

- 1) gospodarki terenami, z uwzględnieniem potrzeb lecznictwa uzdrowiskowego, ochrony złóż naturalnych surowców leczniczych oraz budowy lub innych czynności zabronionych w poszczególnych strefach ochrony uzdrowiskowej;
- 2) ochrony warunków naturalnych uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej oraz spełniania wymagań w zakresie dopuszczalnych norm zanieczyszczeń powietrza, natężenia hałasu, odprowadzania ścieków do wód lub do ziemi, gospodarki odpadami, emisji pól elektromagnetycznych, o których mowa w odrębnych przepisach;
- 3) tworzenia warunków do funkcjonowania zakładów i urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego oraz rozwoju infrastruktury komunalnej w celu zaspokajania potrzeb osób przebywających w gminie w celu leczenia uzdrowiskowego;
- 4) tworzenia i ulepszania infrastruktury komunalnej i technicznej przeznaczonej dla uzdrowisk lub obszarów ochrony uzdrowiskowej, związanej ze spełnieniem warunków, o których mowa w art. 34 ust. 1 pkt 5 ustawy.

Podstawowym aktem regulującym problematykę związaną z gospodarką wodno-ściekową jest *ustawa o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę*. W ustawie określono zasady i warunki zbiorowego zaopatrzenia w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi oraz zbiorowego odprowadzania ścieków, w tym zasady działalności przedsiębiorstw wod-kan. i niezawodnego odprowadzania i oczyszczania ścieków z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska i optymalizacji kosztów.

W art. 2 pkt 8 ustawy zdefiniowano pojęcie ścieków, m.in. jako wprowadzane do wód lub do ziemi wody odciekowe ze składowisk odpadów i miejsc ich magazynowania, wykorzystane solanki, wody lecznicze i termalne (pkt 8 lit. d).

W przepisach prawa ścieki pokąpielowe nie zostały odrębnie zdefiniowane. W art. 2 pkt 9-11 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę zdefiniowano pojęcia:

- ścieki bytowe – ścieki z budynków mieszkalnych, zamieszkania zbiorowego oraz użyteczności publicznej, powstające w wyniku ludzkiego metabolizmu lub funkcjonowania gospodarstw domowych oraz ścieki zbliżonym składzie pochodzące z tych budynków (pkt 9);
- ścieki komunalne – ścieki bytowe lub mieszanina ścieków bytowych ze ściekami przemysłowymi albo wodami opadowymi lub roztopowymi, odprowadzane urządzeniami służącymi do realizacji zadań własnych gminy w zakresie kanalizacji i oczyszczania ścieków komunalnych (pkt 10);
- ścieki przemysłowe – ścieki, niebędące ściekami bytowymi albo wodami opadowymi lub roztopowymi, powstałe w związku z prowadzoną przez zakład działalnością handlową, przemysłową, składową, transportową lub usługową, a także będące ich mieszaniną ze ściekami innego podmiotu, odprowadzane urządzeniami kanalizacyjnymi tego zakładu (pkt 11).

Tak samo ścieki zdefiniowano również w art. 9 ust. 1 pkt 15-17 ustawy Prawo wodne.

Z powyższego wynika, że ścieki pokąpielowe są rodzajem ścieków przemysłowych.

Zgodnie z art. 2 pkt 4 *ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę*, przedsiębiorstwem wod-kan. jest przedsiębiorca w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, jeżeli prowadzi działalność gospodarczą w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę lub zbiorowego odprowadzania ścieków oraz gminna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej prowadząca tego rodzaju działalność. Przez zbiorowe odprowadzanie ścieków, należy rozumieć działalność polegającą na odprowadzaniu i oczyszczaniu ścieków, prowadzoną przez przedsiębiorstwo wod-kan. (art. 2 pkt 20 ww. ustawy).

Zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków jest zadaniem własnym gminy, przy czym gmina ustala kierunki rozwoju sieci w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (art. 3 ust. 1 i 3 ustawy).

Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy, przedsiębiorstwo wod-kan. ma obowiązek zapewnić zdolność posiadanych urządzeń kanalizacyjnych do realizacji odprowadzania ścieków w sposób ciągły i niezawodny, a także zapewnić należytą jakość odprowadzanych ścieków. Przedsiębiorstwo wod-kan. jest obowiązane do zawarcia umowy o zaopa-

trzenie w wodę lub odprowadzanie ścieków z osobą, której nieruchomość została przyłączona do sieci i która wystąpiła z pisemnym wnioskiem (art. 6 ust. 2).

Umowa o dostarczenie wody lub odprowadzenia ścieków, zawiera w szczególności postanowienia dotyczące:

- 1) ilości i jakości świadczonych usług wodociagowych lub kanalizacyjnych oraz warunków ich świadczenia;
- 2) sposobu i terminów wzajemnych rozliczeń;
- 3) praw i obowiązków stron umowy oraz warunków usuwania awarii przyłączy wodociagowych lub przyłączy kanalizacyjnych będących w posiadaniu odbiorcy usług;
- 4) procedur i warunków kontroli urządzeń wodociagowych i urządzeń kanalizacyjnych;
- 5) ustaleń zawartych w zezwoleniu, o którym mowa w art. 18 ustawy;
- 6) okresu obowiązywania umowy oraz odpowiedzialności stron za niedotrzymanie warunków umowy, w tym warunków wypowiedzenia (art. 6 ust. 3 ustawy).

Przedsiębiorstwo wod-kan. może odciąć dostawę wody lub zamknąć przyłącze kanalizacyjne jeżeli:

- 1) przyłącze wodociagowe lub przyłącze kanalizacyjne wykonano niezgodnie z przepisami prawa;
- 2) odbiorca usług nie uiścił należności za pełne dwa okresy obrotowe, następujące po dniu otrzymania upomnienia w sprawie uregulowania zaległej opłaty;
- 3) jakość wprowadzanych ścieków nie spełnia wymogów określonych w przepisach prawa lub stwierdzono celowe uszkodzenie albo pominięcie urządzenia pomiarowego;
- 4) został stwierdzony nielegalny pobór wody lub nielegalne odprowadzanie ścieków, to jest bez zawarcia umowy, jak również przy celowo uszkodzonych albo pominiętych wodomierzach lub urządzeniach pomiarowych (art. 8 ust. 1).

Art. 9 ust. 2 pkt 4 ustawy zabrania wprowadzania do urządzeń kanalizacyjnych substancji żrących i toksycznych, a w szczególności mocnych kwasów i zasad, formaliny, siarczków, cyjanków oraz roztworów amoniaku, siarkowodoru i cyjanowodoru.

Przedsiębiorstwo wod-kan. jest obowiązane do prowadzenia regularnej kontroli ilości i jakości odprowadzanych ścieków bytowych i ścieków przemysłowych oraz kontroli przestrzegania warunków wprowadzania ścieków do urządzeń kanalizacyjnych (art. 9 ust. 3).

Zgodnie z art. 10 pkt 2 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę dostawca ścieków przemysłowych wprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych jest obowiązany do instalowania niezbędnych urządzeń podczyszczających ścieki przemysłowe i prawidłowej eksploatacji tych urządzeń.

Przedsiębiorstwo wod-kan. powinno (art. 15 ust. 1) zapewnić budowę urządzeń wodociagowych i urządzeń kanalizacyjnych, ustalonych przez gminę w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, w zakresie uzgodnionym w wieloletnim planie rozwoju i modernizacji, o którym mowa w art. 21 ust. 1.

Przedsiębiorstwo wod-kan. jest obowiązane (art. 15 ust. 4) przyłączyć do sieci nieruchomość osoby ubiegającej się o przyłączenie nieruchomości do sieci, jeżeli są spełnione warunki przyłączenia określone w regulaminie, o którym mowa w art. 19 oraz istnieją techniczne możliwości świadczenia usług.

Na prowadzenie zbiorowego zaopatrzenia w wodę lub zbiorowego odprowadzania ścieków jest wymagane uzyskanie zezwolenia (art. 16 ust. 1) wydawanego na wniosek przedsiębiorstwa wod-kan. przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w drodze decyzji. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) upoważniony jest do kontroli działalności gospodarczej przedsiębiorstwa wod-kan. (art. 18e ust. 1) w zakresie zgodności wykonywanej działalności z udzielonym zezwoleniem.

Według art. 20 ust. 1 ustawy przedsiębiorstwo wod-kan. określa taryfę na jeden rok (taryfy podlegają zatwierdzeniu w drodze uchwały rady gminy – art. 24 ust. 1).

Zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy przedsiębiorstwo wod-kan. opracowuje wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociagowych i urządzeń kanalizacyjnych będących w jego posiadaniu, przedkłada wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta), który sprawdza, czy plan spełnia warunki określone w ust. 3 (czy plan jest zgodny z kierunkami rozwoju gminy określonymi w studium, z ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz ustaleniami zezwolenia wydanego temu przedsiębiorstwu na prowadzenie zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków. Plan spełniający ww. warunki, uchwała rada gminy.

W rozporządzeniu w sprawie obowiązków dostawców ścieków, określone zostały warunki wprowadzania ścieków do ww. urządzeń, w tym dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń w ściekach przemysłowych wprowadzanych do sieci kanalizacyjnej. Wyszczególnione one zostały w załączniku nr 2 do ww. rozporządzenia. I tak np. dopuszczalna wartość chlorków wprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych wynosi 1.000 mg CL/l, a dopuszczalna wartość siarczanów 500 mg SO₄/l. W § 2 pkt 2 i 3 rozporządzenia wskazano, że dostawca ścieków przemysłowych wprowadzając je do urządzeń kanalizacyjnych, zapewnia równomierne ich odprowadzanie, odpowiednio do przepustowości kanałów i dopuszczalnego obciążenia oczyszczalni ścieków oraz ograniczenie tych zanieczyszczeń, które niekorzystnie wpływają na pracę oczyszczalni ścieków.

Dostawca ścieków przemysłowych udostępnia przedsiębiorstwu wod-kan. niezbędne dane o rodzaju i wielkości produkcji i stosowanych procesach technologicznych oraz o gospodarce ściekowej w zakładzie, w celu określenia ilości i czasowego rozkładu dopływu ścieków przemysłowych oraz rodzaju ich zanieczyszczenia (§ 5 rozporządzenia).

Zgodnie z § 7 ww. rozporządzenia ścieki przemysłowe nie mogą być rozcieńczane wodą w celu uzyskania dopuszczalnych wartości wskaźników zanieczyszczeń określonych w rozporządzeniu.

Na podstawie § 8 pkt 1 rozporządzenia, ścieki przemysłowe mogą być wprowadzane do urządzeń kanalizacyjnych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla bezpieczeństwa i zdrowia osób obsługujących urządzenia kanalizacyjne, stanu konstrukcji budowlanych i prawidłowego działania tych urządzeń oraz oczyszczalni ścieków, a także dla spełnienia przez przedsiębiorstwo wod-kan. warunków pozwolenia wodnoprawnego na wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi i stosowania osadów ściekowych.

W oparciu o § 11 rozporządzenia przedsiębiorstwo wod-kan. prowadząc kontrolę ścieków przemysłowych wprowadzanych do urządzeń kanalizacyjnych, ustala miejsce, sposób i częstotliwość poboru kontrolnych próbek. Pobór kontrolnych próbek odbywa się po zawiadomieniu dostawcy ścieków przemysłowych o zamiarze przeprowadzenia kontroli i w obecności upoważnionego przedstawiciela dostawcy ścieków przemysłowych.

Zakres wskaźników zanieczyszczeń i ich dopuszczalne wartości oraz maksymalną wartość strumienia objętości ścieków przemysłowych, w zależności od specyfiki tych ścieków, ustala przedsiębiorstwo wod-kan., uwzględniając warunki pozwoleń wodnoprawnych, o których mowa w § 8 pkt 1 i 2 rozporządzenia. Dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń w ściekach przemysłowych, o których mowa w ust. 1, przedsiębiorstwo wod-kan. ustala na podstawie: bilansu ilości i jakości ścieków komunalnych, odprowadzanych do oczyszczalni ścieków; faktycznej przepustowości oczyszczalni i stosowanej technologii oczyszczania ścieków oraz uzyskiwanego stopnia redukcji zanieczyszczeń i sposobu stosowania osadów ściekowych oraz uzgodnionej z dostawcą ścieków przemysłowych możliwości zastosowania w zakładzie najlepszej dostępnej techniki w produkcji i podczyszczaniu tych ścieków, w celu zmniejszenia ładunków zanieczyszczeń w ściekach przemysłowych wprowadzanych do kanalizacji (§ 12 pkt 1 i 2 ww. rozporządzenia).

Stosownie do § 13 ww. rozporządzenia, jeżeli ilość wprowadzanych ścieków przemysłowych stanowi więcej niż 10% ogólnej ilości ścieków komunalnych odprowadzanych do oczyszczalni lub gdy jest to niezbędne dla spełnienia warunków przy stosowaniu osadów z oczyszczalni na cele nieprzemysłowe, przedsiębiorstwo wod-kan. może ustalić niższe dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń niż określone w załączniku nr 2 do rozporządzenia.

Jeżeli ilość wprowadzanych ścieków przemysłowych stanowi mniej niż 10 % ogólnej ilości ścieków komunalnych odprowadzanych do oczyszczalni, przedsiębiorstwo wod-kan. może ustalić wyższe dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń niż określone w załączniku nr 2 do rozporządzenia, po spełnieniu warunków, o których mowa w § 8 rozporządzenia (§ 14 rozporządzenia).

Zgodnie z art. 147 ust. 1 i 2 ustawy Prawo ochrony środowiska prowadzący instalację oraz użytkownik urządzenia są obowiązani do okresowych pomiarów wielkości emisji i pomiarów ilości pobieranej wody. Prowadzący instalację oraz użytkownik urządzenia są obowiązani do ciągłych pomiarów wielkości emisji w razie wprowadzania do środowiska znacznych ilości substancji lub energii.

Na podstawie art. 147a ust. 1 i 1a ww. ustawy prowadzący instalację oraz użytkownik urządzenia są obowiązani zapewnić wykonanie pomiarów wielkości emisji lub innych warunków korzystania ze środowiska przez:

1) akredytowane laboratorium w rozumieniu ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności³³ lub

³³ Dz. U. z 2010 r., Nr 138, poz. 935 ze zm.

2) certyfikowane jednostki badawcze, o których mowa w art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach³⁴

- w zakresie badań, do których wykonywania są obowiązani.

Prowadzący instalację oraz użytkownik urządzenia, posiadający certyfikat systemu zarządzania jakością, mogą wykonywać pomiary wielkości emisji lub innych warunków korzystania ze środowiska, do których wykonywania są obowiązani, we własnym laboratorium, pod warunkiem że laboratorium to jest również objęte systemem zarządzania jakością.

W rozporządzeniu z dnia 24 lipca 2006 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, przewidziano (§ 4 ust. 1 i 2), że ścieki bytowe wprowadzane do wód nie powinny zawierać substancji zanieczyszczających w ilościach przekraczających najwyższe dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń, które są określone w załączniku nr 1 do rozporządzenia, lub powinny spełniać minimalny procent redukcji zanieczyszczeń określony w tym załączniku. Ścieki komunalne inne niż ścieki bytowe, zwane dalej „ściekami komunalnymi”, wprowadzane do wód nie powinny zawierać:

- 1) substancji zanieczyszczających w ilościach przekraczających najwyższe dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń, które są określone w załączniku nr 1 do rozporządzenia, lub powinny spełniać minimalny procent redukcji zanieczyszczeń określony w tym załączniku;
- 2) innych substancji zanieczyszczających niż wymienione w załączniku nr 1 do rozporządzenia w ilościach przekraczających najwyższe dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń, które są określone w załączniku nr 3 do rozporządzenia, z tym że:
 - a) jeżeli ściekami przemysłowymi wchodzącymi w skład ścieków komunalnych są ścieki pochodzące z sektorów przemysłowych, które są określone w załączniku nr 4 do rozporządzenia, zwane dalej "ściekami przemysłowymi biologicznie rozkładalnymi", to ilości substancji zanieczyszczających nie powinny przekraczać najwyższych dopuszczalnych dla tych ścieków wartości określonych w tabeli II w załączniku nr 3 do rozporządzenia,
 - b) jeżeli w skład ścieków komunalnych wchodzi ścieki przemysłowe biologicznie rozkładalne i pozostałe ścieki przemysłowe, to ilości substancji zanieczyszczających nie powinny przekraczać najwyższych dopuszczalnych dla pozostałych ścieków przemysłowych wartości określonych w tabeli II w załączniku nr 3 do rozporządzenia.

Spełnienie warunków, o których mowa w § 4 ust. 1 i 2, na podstawie ww. rozporządzenia ocenia się na podstawie pomiarów ilości i jakości ścieków (§ 4 ust. 4).

W ustawie Prawo wodne, w dziale VI, rozdział 4 zawarto uregulowania dotyczące uzyskiwania pozwoleń wodnoprawnych. Według art. 122 ust. 1 pkt 1 i 10, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, pozwolenie wodnoprawne jest wymagane na szczególne korzystanie z wód i wprowadzanie do urządzeń kanalizacyjnych będących własnością innych podmiotów, ścieków przemysłowych zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego określone w przepisach wydanych na podstawie art. 45a ust. 1. Obowiązek posiadania pozwolenia wodnoprawnego dotyczy także wytwórcy ścieków przemysłowych zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego określone w przepisach wydanych na podstawie art. 45a ust. 1 ustawy (art. 122 ust. 3a).

Zgodnie z art. 127 ust. 1 ustawy, pozwolenie wodnoprawne wydaje się w drodze decyzji, na czas określony. Pozwolenie wodnoprawne na wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi wydaje się na okres nie dłuższy niż 10 lat (ust. 3). Pozwolenie wodnoprawne na wprowadzenie do wód lub do urządzeń kanalizacyjnych, będących własnością innych podmiotów, ścieków przemysłowych zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego określone w przepisach wydanych na podstawie art. 45 ust. 1 pkt 1 albo art. 45a ust. 1 ustawy, wydaje się na okres nie dłuższy niż 4 lata (ust. 3a).

W pozwoleniu wodnoprawnym ustala się cel i zakres korzystania z wód, warunki wykonywania uprawnienia oraz obowiązki niezbędne ze względu na ochronę zasobów środowiska, interesów ludności i gospodarki (art. 128 ust. 1 pkt 1-12).

Zgodnie z art. 128 ust. 1 pkt. 4 ustawy Prawo wodne, w pozwoleniu wodnoprawnym ustala się ilość, stan i skład ścieków wprowadzanych do wód, do ziemi lub do urządzeń kanalizacyjnych albo minimalny procent redukcji zanieczyszczeń w procesie oczyszczania ścieków, a w przypadku ścieków przemysłowych, jeżeli jest to uzasad-

³⁴ Dz. U. Nr 63, poz. 322 ze zm.

nione, dopuszczalne ilości zanieczyszczeń, zwłaszcza ilości substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, wyrażone w jednostkach masy przypadających na jednostkę wykorzystywanego surowca, materiału, paliwa lub powstającego produktu. Pozwolenie wodnoprawne wydaje się na wniosek (art. 131 ust. 1).

Operat wodnoprawny, stanowiący załącznik do ww. wniosku, na podstawie którego wydaje się pozwolenie wodnoprawne na wprowadzanie ścieków do wód, ziemi lub do urządzeń kanalizacyjnych, sporządza się w formie opisowej i graficznej (art. 132 ust. 1). Zawiera on, oprócz danych, o których mowa w ust. 2 i 3 art. 132:

- schemat technologiczny wraz z bilansem masowym i rodzajami wykorzystywanych materiałów, surowców i paliw istotnych z punktu widzenia wymagań ochrony środowiska;
- określenie w m³ wielkości zrzutu ścieków maksymalnego godzinowego, średniego dobowego oraz maksymalnego rocznego;
- określenie stanu i składu ścieków lub minimalnego procentu redukcji zanieczyszczeń w ściekach lub w przypadku ścieków przemysłowych - dopuszczalnych ilości zanieczyszczeń, w szczególności ilości substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, wyrażone w jednostkach masy przypadających na jednostkę wykorzystywanego surowca, materiału, paliwa lub powstającego produktu oraz przewidywany sposób i efekt ich oczyszczania;
- wyniki pomiarów ilości i jakości ścieków, jeżeli ich przeprowadzenie było wymagane;
- opis instalacji i urządzeń służących do gromadzenia, oczyszczania oraz odprowadzania ścieków;
- określenie zakresu i częstotliwości wykonywania wymaganych analiz odprowadzanych ścieków oraz wód podziemnych lub wód powierzchniowych powyżej i poniżej miejsca zrzutu ścieków;
- opis urządzeń służących do pomiaru oraz rejestracji ilości, stanu i składu odprowadzanych ścieków;
- opis jakości wody w miejscu zamierzonego wprowadzania ścieków;
- informację o sposobie zagospodarowania osadów ściekowych (art. 132 ust. 5 ww. ustawy).

Zgodnie z art. 140 ust. 1 ustawy Prawo wodne organem właściwym do wydawania pozwoleń wodnoprawnych, z zastrzeżeniem ust. 2 i 2a, jest starosta, wykonujący to zadanie jako zadanie z zakresu administracji rządowej. Organ właściwy do wydawania pozwolenia wodnoprawnego, jest właściwy w sprawach stwierdzenia wygaśnięcia, cofnięcia lub ograniczenia tego pozwolenia (art. 140 ust. 3).

W art. 136 ust. 1 ustawy Prawo wodne przewidziano okoliczności uzasadniające możliwość cofnięcia lub ograniczenia bez odszkodowania pozwolenia wodnoprawnego. W razie ich zaistnienia organ właściwy do wydania pozwolenia może z urzędu cofnąć lub ograniczyć pozwolenie bez odszkodowania (art. 136 ust. 4).

Przeglądu ustaleń pozwoleń wodnoprawnych na pobór wody lub wprowadzanie ścieków do wód, do ziemi lub urządzeń kanalizacyjnych, a także realizacji tych pozwoleń właściwy organ dokonuje co najmniej raz na 4 lata (art. 136 ust. 2).

W rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 10 listopada 2005 r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, których wprowadzanie w ściekach przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego, określono substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego, których wprowadzanie w ściekach przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego.

Zasady i formy gospodarki komunalnej jednostek samorządu terytorialnego, polegające na wykonywaniu przez te jednostki zadań własnych, w celu zaspokojenia zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej, określa ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej³⁵ (art. 1 ust. 1 ustawy).

Zgodnie z art. 2 ww. ustawy gospodarka komunalna może być prowadzona przez jednostki samorządu terytorialnego w szczególności w formach samorządowego zakładu budżetowego lub spółek prawa handlowego.

Na podstawie art. 3 ust. 1 i 2 jednostki samorządu terytorialnego w drodze umowy mogą powierzać wykonywanie zadań z zakresu gospodarki komunalnej osobom fizycznym, osobom prawnym lub jednostkom organizacyjnym nieposiadającym osobowości prawnej, z uwzględnieniem stosownych przepisów albo na zasadach ogólnych. Jeżeli do prowadzenia danego rodzaju działalności na podstawie innych ustaw jest wymagane uzyskanie zezwolenia, jednostki samorządu terytorialnego mogą powierzyć wykonywanie zadań wyłącznie podmiotowi posiadającemu wymagane zezwolenie.

³⁵ Dz. U. z 2011 r. Nr 45, poz. 236.

Zagadnienia związane z kontrolą zarządczą w jednostkach sektora finansów publicznych zostały określone w ustawie z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych³⁶. Zgodnie z art. 68 ust. 1 i 2 ustawy kontrolę zarządczą w jednostkach sektora finansów publicznych stanowi ogół działań podejmowanych dla zapewnienia realizacji celów i zadań w sposób zgodny z prawem, efektywny, oszczędny i terminowy. Celem kontroli zarządczej jest zapewnienie w szczególności: zgodności działalności z przepisami prawa oraz procedurami wewnętrznymi, skuteczności i efektywności działania, wiarygodności sprawozdań, ochrony zasobów, przestrzegania i promowania zasad etycznego postępowania, efektywności i skuteczności przepływu informacji oraz zarządzania ryzykiem. Na podstawie art. 69 ust. 1 pkt 2 ww. ustawy zapewnienie funkcjonowania adekwatnej, skutecznej i efektywnej kontroli zarządczej należy m.in. do obowiązków wójta, burmistrza, prezydenta miasta.

³⁶ Dz. U z 2013 r., poz. 885 ze zm.

5.3. Wykaz najważniejszych aktów normatywnych dotyczących kontrolowanej działalności

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594 ze zm.).
2. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz. U. z 2012 r., poz. 651 ze zm.).
3. Ustawa z 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (Dz. U. z 2006 r. Nr 123, poz. 858 ze zm.).
4. Ustawa z 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2012 r. poz. 145 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 ze zm.).
6. Ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej (Dz. U. z 2011 r. Nr 45, poz. 236).
7. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 885 ze zm.).
8. Rozporządzenie Ministra Budownictwa z 14 lipca 2006 r. w sprawie sposobu realizacji obowiązków dostawców ścieków przemysłowych oraz warunków wprowadzania ścieków do urządzeń kanalizacyjnych (Dz. U. Nr 136, poz. 964 ze zm.).
9. Rozporządzenie Ministra Budownictwa z dnia 28 czerwca 2006 r. w sprawie określenia taryf, wzoru wniosku o zatwierdzenie taryf oraz warunków rozliczeń za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków (Dz. U. Nr 127, poz. 886).
10. Rozporządzenie Ministra Środowiska z 10 listopada 2005 r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, których wprowadzanie w ściekach przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego (Dz. U. Nr 233, poz. 1988 ze zm.).
11. Rozporządzenie Ministra Środowiska z 24 lipca 2006 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. Nr 137, poz. 984 ze zm.).

5.4. Wykaz skontrolowanych jednostek, osób kierujących tymi jednostkami, a także ocen ogólnych kontrolowanej działalności zawartych w wystąpieniach pokontrolnych NIK

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej	Ocena ogólna kontrolowanej działalności zawarta w wystąpieniu pokontrolnym
1.	Delegatura NIK w Bydgoszczy	Urząd Miasta w Ciechocinku	Leszek Dzierżewicz – Burmistrz Ciechocinka	pozytywna
2.		Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Ciechocinku	Wanda Buchalska – Prezes Zarządu Spółki	pozytywna, mimo stwierdzonych nieprawidłowości
3.	Delegatura NIK w Kielcach	Urząd Gminy w Solcu-Zdrój	Adam Palys – Wójt Gminy Solec-Zdrój	negatywna
4.	Delegatura NIK w Krakowie	Urząd Miasta w Krynicy-Zdroju	Dariusz Reško – Burmistrz Krynicy-Zdroju	opisowa ³⁷
5.		Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Krynicy-Zdroju	Roman Burda – Dyrektor; działający w zastępstwie w czasie nieobecności Dyrektora Grzegorza Jawora – Kierownik Działu Technicznego ZWiK	opisowa
6.	Delegatura NIK w Rzeszowie	Urząd Gminy w Solinie	Zbigniew Sawiński – Wójt Gminy Solina	pozytywna
7.		Gminny Zakład Komunalny Sp. z o.o. w Polańczyku	Tadeusz Jankowski – Prezes Spółki	pozytywna, mimo stwierdzonych nieprawidłowości
8.	Delegatura NIK we Wrocławiu	Urząd Miasta w Jeleniej Górze	Marcin Zawila – Prezydent Jeleniej Góry	pozytywna, mimo stwierdzonych nieprawidłowości
9.		Przedsiębiorstwo Wodociągów i kanalizacji „Wodnik” Sp. z o.o. w Jeleniej Górze	Wojciech Jastrzębski – Prezes Spółki	pozytywna, mimo stwierdzonych nieprawidłowości

³⁷ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

5.5. Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Prezes Trybunału Konstytucyjnego
6. Rzecznik Praw Obywatelskich
7. Komisja Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Sejmu RP
8. Komisja do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu RP
9. Senacka Komisja Środowiska
10. Minister Infrastruktury i Rozwoju
11. Minister Środowiska
12. Minister Zdrowia
13. Stowarzyszenie Gmin Uzdrawiskowych RP

5.6. Ekspertyza sporządzona przez pracowników Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach

Prof.dr hab. Elżbieta Bezak-Mazur
Dr hab.inż. Mikołaj Sikorski, prof. PŚk
Katedra Inżynierii Środowiska
Politechnika Świętokrzyska w Kielcach

EKSPERTYZA W SPRAWIE ŚCIEKÓW POKĄPIELOWYCH

I. Formalno-prawne przesłanki dotyczące klasyfikacji ścieków

1. Ścieki i ich klasyfikacja

Klasyfikacja ścieków może być przeprowadzona pod względem formalno-prawnym i technologicznym. Formalno-prawne regulacje związane z klasyfikacją ścieków są ujęte w następujących ustawach krajowych:

- ustawa Prawo wodne (Dz.U.2001, nr 115, poz. 1229 z późn. zm.)
- Ustawa Prawo Ochrony Środowiska(Dz. U. 2001, nr 62, poz. 627 z późn. zm.),

a także w aktach wykonawczych , z których istotniejsze to:

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 lipca 2006 r. w sprawie warunków , jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi , oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. 2006, nr 137, poz. 984)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 stycznia 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków , jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. 2009, nr 27, poz. 169)
- Rozporządzenie Ministra Budownictwa z dnia 14 lipca 2006 r. w sprawie sposobu realizacji obowiązków dostawców ścieków przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych (Dz.U.2006, nr 136, poz. 964).

W Unii Europejskiej problematykę dotyczącą ścieków ujęto w Dyrektywie Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 roku dotyczącą ścieków komunalnych.

Artykuł 9 ustawy Prawo wodne (lp. 14 do 17) oraz artykuł 3 ustawy Prawo Ochrony Środowiska (lp38 do 38c) definiują ścieki jako wprowadzone do wód lub do ziemi :

- a) wody zużyte, w szczególności na cele bytowe lub gospodarcze,
- b) ciekłe odchody zwierzęce, z wyjątkiem gnojówki i gnojowicy przeznaczonych do rolniczego wykorzystania (...)
- c) wody opadowe lub roztopowe, ujęte w otwarte lub zamknięte systemy kanalizacyjne (...)
- d) wody odciekowe ze składowisk odpadów i miejsc ich magazynowania, wykorzystane solanki, wody lecznicze i termalne,

Elżm

- e) wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych, z wyjątkiem wód zatłaczanych do górotworu (...)
- f) f) wody wykorzystane, odprowadzane z obiektów chowu lub hodowli ryb łososiowatych,
- g) wody wykorzystane, odprowadzane z obiektów chowu i hodowli ryb innych niż łososiowate (....).

Ustawa Prawo Ochrony Środowiska(lp15) definiuje ścieki bytowo-gospodarcze jako ścieki z budynków mieszkalnych, zamieszkania zbiorowego oraz użyteczności publicznej, powstające w wyniku ludzkiego metabolizmu lub funkcjonowania gospodarstw domowych oraz ścieki o zbliżonym składzie pochodzące z tych budynków, oraz ścieki komunalne (lp16) jako ścieki bytowe lub jako mieszaninę ścieków bytowych ze ściekami przemysłowymi albo wodami opadowymi lub roztopowymi , odprowadzane urządzeniami służącymi do realizacji zadań własnych gminy w zakresie kanalizacji i oczyszczania ścieków komunalnych.

Definiuje też (lp17) pojęcie ścieków przemysłowych, rozumianych jako ścieki, niebędące ściekami bytowymi albo wodami opadowymi lub roztopowymi, powstałe w związku z prowadzoną przez zakład działalnością handlową, przemysłową, składową, transportową lub usługową, a także będące ich mieszaniną ze ściekami innego podmiotu, odprowadzane urządzeniami kanalizacyjnymi tego zakładu.

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006 w sprawie warunków....., określa wymagania jakościowe stawiane ściekom odprowadzanym do odbiorników wodnych lub do ziemi (odbiorników gruntowych) w odniesieniu do:

- ścieków bytowych (§ 4.1 lub załącznik nr 1 rozporządzenia)
- ścieków komunalnych (§ 4.2 plus zał. 1,3,4)
- ścieków przemysłowych , w tym wód odciekowych ze składowisk odpadów i ich miejsc magazynowania (§ 6.1, 6.2, 6.3,6.4, 6.5 i 6.6 plus załącznik nr 3 rozporządzenia)
- ścieki bytowe, ścieki komunalne, ścieki pochodzące ze stacji uzdatniania wody, ścieki przemysłowe biologicznie rozkładalne, wody z odwodnienia zakładów górniczych oraz ścieki oczyszczane w procesie odwróconej osmozy odprowadzane do ziemi (§ 11.1, §11.2, §11.3 ...)
- ścieki pochodzące z własnego gospodarstwa domowego lub rolnego (§11.5). W § 12.1 oraz 13.1 do 13.4 ujęto problematykę ścieków przeznaczonych do rolniczego wykorzystania. W § 20 ustęp od 1 do 3 ujęto problematykę ścieków deszczowych.

Na szczególną uwagę zasługują również ustalenia dotyczące grupy ścieków przemysłowych , które podano w rozporządzeniu Ministra Budownictwa z dnia 14 lipca 2006. W tym rozporządzeniu ujęto szereg obowiązków , które powinien spełnić zakład przemysłowy lub inny podmiot odprowadzający grupę ścieków przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych będących w eksploatacji innego podmiotu, np. miejskiej sieci kanalizacyjnej.

2. Klasyfikacja nieczystości ciekłych.

Właściwe sklasyfikowanie nieczystości ciekłych wynika z różnicy pojęć „ścieki” i „nieczystości ciekłe”. Pomocne są w tym definicje. W ustawie Prawo Ochrony Środowiska, a także w ustawie Prawo Wodne ścieki definiuje się jako „wprowadzane do wód lub ziemi”:

- a) wody zużyte w szczególności na cele bytowe lub gospodarcze,
- b) ciekłe odchody zwierzęce, z wyjątkiem gnojówki i gnojowicy przeznaczonych do rolniczego wykorzystania (...),
- c) wody opadowe lub roztopowe, ujęte w otwarte lub zamknięte systemy kanalizacyjne(...),
- d) wody odciekowe ze składowisk odpadów oraz unieszkodliwiania odpadów wydobywczych (...),
- e) wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych (...),
- f) wody wykorzystywane, odprowadzane z obiektów chowu lub hodowli ryb (...).

Wg definicji zawartej w Ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 1996 r., nr 132, poz.622 z późn. zm.) nieczystości ciekłe to ścieki gromadzone przejściowo w zbiornikach bezodpływowych. Nieczystości ciekłe, jako że są wprowadzane do zbiorników bezodpływowych, a nie do wód lub ziemi, nie są ściekami. Występujące jednak w definicji słowo „ścieki” utrudnia ich klasyfikację. Wg obowiązującego Rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. z 2001, nr 112, poz.1206) klasyfikacja nieczystości ciekłych jest dość zawiła, bowiem nie przypisano im konkretnego kodu. Dzieliąc nieczystości ciekłe na frakcję ciekłą lub stałą można przypisać im kody: 161002 „uwodnione odpady ciekłe inne niż wymienione w 161001” oraz 290304 „szlamy ze zbiorników bezodpływowych służących do gromadzenia nieczystości”. Wyżej wymieniona ustawa zobowiązuje właścicieli nieruchomości do zgodnego z przepisami pozbywania się nieczystości ciekłych. Nieczystości ciekłe jako „substancje, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć, lub do których pozbycia się jest zobowiązany (Dz.U. 2013, poz.21 z późn. zm.) są więc odpadami. Zapisy tej ustawy pozwalają gminom na kontrolowanie wywozu nieczystości ciekłych na podstawie faktur za świadczone usługi ich wywozu. Warto przy tym nadmienić, że w byłym Rozporządzeniu Ministra ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w sprawie klasyfikacji odpadów (Dz.U. 1997, nr 162, poz. 1135) w sprawie klasyfikacji odpadów, występowały one w grupie 20-odpady komunalne, w podgrupie 2003 -inne odpady komunalne, a pod kodem 2003 04 – zawartość zbiorników bezodpływowych służących do gromadzenia nieczystości. Była to więc jednoznaczna ich klasyfikacja formalno-prawna.

Podobną klasyfikację można również odnaleźć w ustaleniach Amerykańskiej Agencji Ochrony Środowiska, która definiuje nieczystości ciekłe jako ciekły i stały materiał wypompowany ze zbiornika bezodpływowego, osadników gnilnych lub innych urządzeń po jego czasowym gromadzeniu (US EPA 1994).

Reasumując, w świetle zaprezentowanych aktów prawnych ścieki kąpielowe należy zaliczyć do ścieków przemysłowych.

Elm

Przy stosowanym w niektórych miejscach sposobie odprowadzania tych ścieków jako ścieków komunalnych należy oczekiwać zaburzenia ogólnego bilansu ścieków przemysłowych i komunalnych. Podawane przez rocznik statystyczny ochrony środowiska dane ogólne dotyczące ilości ścieków przemysłowych ulegają obniżeniu, a zwiększa się ilość ścieków komunalnych.

II . Oddziaływanie na środowisko

Ścieki pokąpielowe , w których obecne są silnie zmineralizowane wody zawierają wysokie zawartości substancji mineralnych w tym chlorków i siarczanów. Przykładowo dla ścieków pokąpielowych z uzdrowiska Busko są to: stężenia jonów chlorkowych od 4870 do 2733 mg/l oraz stężenia jonów siarczanowych od 1958 do 994 mg/l (zakres stężeń przytoczony na podstawie badań ścieków na dopływie do ich oczyszczalni w latach 2010-2014). Takie wysokie stężenia w procesie oczyszczania są obniżane do zakresu 3934-1002 mg/l dla chlorków i 1343-645 mg/l dla siarczanów a następnie wprowadzane ich do odbiornika. O ile przed wlotem do odbiornika (potok Maskalis) stężenie chlorków mieści się w przedziale 120 - 203 mg/l to w punkcie za wylotem wzrasta do przedziału 224 - 502 mg/l zaś w przypadku siarczanów przed wylotem wynosi 104-277 a za wylotem 164-238 mg/l. Zgodnie z rozporządzeniem MŚ z dnia 9 lipca 2011 roku zawartości chlorków będą wpływały na klasyfikację wody zmieniając ją z klasy I przed wlotem na wartości typowe dla klas od III. Podobnie w przypadku siarczanów następuje zmiana klasyfikacji wody z I-II na wyższą.

Oddziaływanie jonów chlorkowych

Stężenia jonów chlorkowych w odbiorniku są więc na poziomie stężeń wyższych niż typowe dla nieoczyszczonych ścieków miejskich (100-200 mg/l). Występujący w tym odbiorniku zakres stężeń chlorków może nadawać wodzie nieprzyjemny słony smak, który jest wyczuwalny od stężeń powyżej 250mg/l, przy czym jego próg wyczuwalności zależy od rodzaju kationu , z którym są powiązane chlorki. Najniższy próg wyczuwalności jest dla kationów z grupy litowców, np. sodu, dla kationów z grupy wapniowców, np. magnezu jest wyższy.

Oddziaływanie chlorków na żywe organizmy jest zróżnicowane. Dla niższych organizmów żyjących w środowisku wodnym(mikroorganizmy) negatywne oddziaływanie na procesy fizjologiczne rejestruje się od stężenia 1000mg/l . O toksyczności dla ryb mówi się od 8500mg/l. Ze względu na wpływ na procesy osmotycznego transportu do komórek dla człowieka w przypadku osób chorych na serce niepożądane są stężenia chlorków wyższe od 50 mg/l, a w wodzie do picia , zgodnie z rozporządzeniem MZ z dnia 29 marca 2007 r w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz. U. Nr 61, poz. 417 i w znormalizowanym rozporządzeniu MZ z dn. 20 kwietnia 2010 r. (Dz. U. Nr 72, poz. 466) maksymalna ich zawartość wynosi 150 mg/l. Więcej niż 10-15 g chlorku sodu w diecie dziennie powoduje zaburzenia izotomii i izosomii. Chlorki , obecne w wodach niosą toksyczne (od stężenia 250mg/l)dla roślin, zarówno ze środowiska wodnego jak i podlewanych , zasolenie. Nadmierne zasolenie wody do podlewania, ze względu na utrudnienia w transporcie składników odżywczych, może zniszczyć rośliny . Jon chlorkowy w

Elm

wodzie jest stabilną formą, nie ulega przemianom biochemicznym ale wchodzi w reakcje kompleksowania z obecnymi w wodach kationami metali np. żelaza, niklu, rtęci. Należy podkreślić, że po zmianie formy chemicznej i utworzeniu połączenia kompleksowego zmienia się toksyczność. Kompleksy chlorkowe z metalami ciężkimi są toksyczne, charakteryzuje je wysoka trwałość i dobra rozpuszczalność co sprzyja migracji zanieczyszczenia w środowisku wodnym. Jeden ze związków chloru – chlorek wapnia wykazuje zdolność do stabilizowania emulsji. W przypadku zanieczyszczonych wód na ich powierzchni tworzy się warstewka emulsji zawierająca bardzo trudno rozpuszczalne zanieczyszczenia np. substancjami ropopochodnymi. Działania stabilizujące chlorku wapnia może uczynić tę warstewkę bardziej stabilną i wpłynąć dodatkowo na ograniczenie rozpuszczania tlenu z powietrza w wodzie, co odbija się negatywnie na procesach samooczyszczania wód.

Należy także zwrócić uwagę na korozyjne działanie chlorków. Powodują one korozję metali i betonu. Według polskich norm stężenia chlorków od 500mg/l przyjmuje się za podstawę do uznania korozyjnych właściwości wody w stosunku do betonu i żelaza. Działanie korodujące chlorków wiąże się ze zmniejszeniem stabilności powłok ochronnych na wyrobach wykonanych z metali i ułatwieniem tzw. korozji wżerowej.

Chlorki, obecne w wodach powierzchniowych, w zależności od warunków geologicznych, infiltrują do wód podziemnych. W przypadku tych wód podwyższone (powyżej 60mg/l w strefie aktywnej wymiany wód) stężenia są uznawane za wskaźnik wpływów antropogenicznych.

Oddziaływanie siarczanów.

Stężenia siarczanów w odbiorniku zasilanym oczyszczonymi ściekami pokąpielowymi są na poziomie wyższym niż dla ścieków miejskich (60-250 mg/l). Rejestrowane zakresy stężeń będą nadawały wodzie odbiornika gorzkawy smak, intensywniejszy zwłaszcza gdy siarczany są w postaci soli magnezowych i wapniowych.

Oddziaływanie na organizmy żywe jest uzależnione od formy chemicznej. Toksyczne są rozpuszczalne połączenia siarczanów z metalami ciężkimi. Na przykład siarczan cynku jest toksyczny dla mikroorganizmów już od stężeń 300mg/l, zaś siarczan miedzi od 120mg/l, ponadto ten ostatni wykazuje znaną aktywność grzybobójczą. Dla człowieka stężenia siarczanów na poziomie 1000mg/l powodują działanie przeczyszczające. Niektóre siarczany, np. siarczan niklu wykazują działanie rakotwórcze.

Siarczany przyczyniają się do zasolenia gleby. Stąd ich ograniczenia w wodzie do podlewania. Oprócz zasolenia powodują także zakwaszenie roztworów glebowych jako następstwo hydrolizy tych soli mocnego kwasu.

W przeciwieństwie do stabilnych jonów chlorkowych, siarczany w wodach podlegają przemianom chemicznym i biochemicznym. Ulegają chemicznej lub biochemicznej redukcji w warunkach beztlenowych (strefy przydenne). Produktem takiej reakcji jest toksyczny gaz-siarkowodor.

Elm

Jony siarczanowe w stężeniach powyżej 250mg SO_4^{-2} /l a przy stężeniach wynoszących ok. 400 mg SO_4^{-2} /l wykazują b. intensywne działanie korozyjne w stosunku do betonu(korozja wżerowa).

W odkrytym systemie wód podziemnych siarczany infiltrują do nich ulegając w strefie aeracji i saturacji przemianom redoks. W ich wyniku jon siarczanowy jest przekształcany do wolnej siarki lub siarczków. W wodach powierzchniowych jak i podziemnych rozpuszczalność siarczanów zwiększa się wraz ze wzrostem zasolenia, a rozpuszczone siarczany łatwo migrują i ulegają hydrolizie obniżając odczyn wód.

III. Możliwość oczyszczania ścieków pokąpielowych ze ściekami komunalnymi.

Ścieki pokąpielowe , jako ścieki przemysłowe , winny być oczyszczane oddzielnie przy pomocy odpowiednio dobranych metod. Załącznik 4, tabela II rozporządzenia MŚ z dnia 18.11.2014 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego narzuca najwyższe dopuszczalne stężenia w ściekach oczyszczonych. Wynosi ono dla chlorków 1000 mg/l i 500 mg/l dla siarczanów. Zgodnie z § 19, p.3 dopuszcza się wyższe zawartości chlorków i siarczanów w przypadku gdy oczyszczanie do niższych stężeń jest ekonomicznie nieuzasadnione a chlorki i siarczany nie spowodują szkód w środowisku wodnym. Oczywiście należy tu uwzględnić wielkość wprowadzanego ładunku zanieczyszczeń do danego odbiornika.

Ponadto rozporządzenie Ministra Budownictwa z dnia 14.07.2006 r. w sprawie sposobu realizacji obowiązku dostawców ścieków przemysłowych oraz warunków wprowadzania ścieków do urządzeń kanalizacyjnych zwraca uwagę, że do kanalizacji a dalej do oczyszczalni ścieków komunalnych wprowadza się ścieki podatne na mechaniczno-biologiczne procesy oczyszczania.

Oczyszczanie wspólnie ze ściekami komunalnymi jest niewskazane ze względów poniżej wyartykułowanych:

1. Wprowadzenie dodatkowej porcji ścieków pokąpielowych można traktować jako rozcieńczenie typowych ścieków komunalnych. Zmienia się wówczas przepływ ścieków przez reaktory , zmieniają się obciążenia hydrauliczne oraz stężenia zanieczyszczeń. W przypadku osadników od niego zależy efektywność pracy i skuteczność usuwania zawiesin.
2. W zdecydowanej większości oczyszczalni ścieków komunalnych związki węgla, azotu i fosforu są usuwane z wykorzystaniem metod biologicznych. Stosuje się tu najczęściej metodę osadu czynnego. Pod wpływem składników ścieków pokąpielowych może nastąpić tzw. puchnięcie osadu , co pogarsza jego zdolności sedymentacyjne i obniża efektywność oczyszczania ścieków.
3. Obecność chlorków i siarczanów , czyli soli mocnych kwasów ulegających w roztworze wodnym hydrolizie z odczynem kwaśnym zmienia pH ścieków. Należy zaznaczyć ,że jest to zmiana niekorzystna co najmniej z kilku powodów;

Elm

- zakwaszenie ścieków może być równoznaczne z odczynem niekorzystnym dla przemian metabolicznych bakterii uczestniczących w biologicznym oczyszczaniu. Na przykład optymalne pH dla bakterii nitryfikacyjnych wynosi 7,5 - 8,5, przy pH niższym niż 6,5 nitryfikacja ulega zahamowaniu

-zmiana pH poprzez zakwaszenie może wyprowadzić układ z optymalnego pH dla procesu koagulacji. W zależności od użytego koagulantu optymalny zakres przeprowadzenia procesu jest inny, ale są to wartości z zakresu 5,5 - 9,6

- zmiana odczynu może spowodować ograniczenia skuteczności usuwania fosforu poprzez chemiczne strącanie .

4. W zazwyczaj stosowanych układach oczyszczania ścieków komunalnych (sedymentacja, koagulacja, filtracja, oczyszczanie biologiczne) skuteczność usuwania zanieczyszczeń zawartych w ściekach pokąpielowych jest bardzo niska. Dla wymienionych procesów fizycznych i fizykochemicznych nie przekracza ona 20%. Skuteczne procesy jednostkowe takie jak wymiana jonowa, odwrócona osmoza, elektrodializa nie są stosowane w układach technologicznych typowych oczyszczalni ścieków komunalnych.

5. Składniki ścieków pokąpielowych , zwłaszcza siarczany poprzez swój ujemny ładunek destabilizują koloidy o dodatnim ładunku wpływając na kinetykę flokulacji przy usuwaniu zawieszin z wykorzystaniem procesu koagulacji.

Unieszkodliwianie ścieków pokąpielowych możnaby przeprowadzić na podstawie wstępnych badań testacyjnych w skali laboratoryjnej a później ułamkowo-technicznej.

Celowym byłoby przeanalizowanie sposobu odsalania tego rodzaju ścieków przemysłowych poprzez stosowanie odwróconej osmozy.

Możnaby również rozważyć:

- a) wtłaczanie w.w. rodzaju ścieków do warstw geologicznych, pod warunkiem unieszkodliwiania w nich zarazków chorobotwórczych oraz usunięcia ew. zawieszin. W tym sposobie konieczne byłoby przeprowadzenie szczegółowych badań geologicznych i hydrogeologicznych w rejonie lokalizacji studni wierconych wykorzystywanych do tego celu oraz opracowanie raportu w zakresie oceny oddziaływania na środowisko.
- b) Wybudowanie zbiornika(ów) retencyjnych na ścieki pokąpielowe o czasie magazynowania w wielokomorowych zbiornikach typu lagunowego, przez okres min. 3-mcy, optymalnie 6 miesięcy, z późniejszym ich zrzutem do odbiornika wodnego przy wezbraniowych stanach jego wód. Odpływ tych ścieków do odbiornika powinien być dostosowany do przepływu wód w odbiorniku i dopuszczalnej zawartości soli w wodzie. Sposób ten wymaga przeprowadzenia studiów terenowych dotyczących fizjografii, hydrologii i raportu w zakresie oceny oddziaływania na środowisko

Elżbieta Marun

Prof. PŚk dr hab. inż. Mikołaj Sikorski
Rzeczoznawca i biegły z listy Ministra Środowiska
i Wojewody Województwa Mazowieckiego
w sprawie ocen oddziaływania na środowisko